

SIAMO DI NUOVO INSIEME

Festivalul Interetnic Internațional

Confluente

Iași, 4-5 octombrie 2019
ediția a XII-a

Vizita de lucru în Republica Italiană

de Andi-Gabriel Grosaru

Pentru prima oară în mandatul de parlamentar, am efectuat o vizită itinerantă în Republica Italiană, într-o delegație formată din ministrul românilor de pretutindeni Natalia Intotero, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe, Autorității Electorale Permanente și Directorul Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane. Vizita a constat în primul rând în informarea cetățenilor români ce trăiesc în Italia cu privire la demersurile efectuate de Guvernul României pentru încurajarea întoarcerii acasă, facilități pentru deschiderea unei afaceri și acordarea unor ajutoare economice cât și particularități ale legii privind alegerea Președintelui României din luna noiembrie a acestui an precum

și solicitarea sprijinului autorităților italiene pentru înființarea unui număr mai mare de secții de votare în circumscripțiile cu densitate mare de cetățeni români. Rolul meu în această delegație a fost unul bine definit, reprezentând practic liantul dintre autoritățile române și cele italiene pe de-o parte și pe de altă parte, de a confirma strânsa colaborare dintre minoritatea italiană și Guvernul României pe proiectele ce țin de diaspora românească din Italia.

În întâlnirile pe care le-am avut cu autoritățile italiene, fie că vorbim de cele din Torino, Veneția, Bologna, Cagliari și Bari, am reiterat excelenta colaborare pe care o avem cu Guvernul României, atât în ceea ce privește apărarea drepturilor noastre pentru menținerea identității, culturii, tradițiilor și limbii dar și în ceea ce privește colaborarea politică la nivel de parlament iar mesajele transmise de către

autoritățile italiene au reliefat că există o foarte bună colaborare cu diaspora românească. Am avut plăcerea să observ că cetățenii români ce trăiesc în Italia sunt bine integrați și participă în mod activ la viața socială din peninsula, fiind reprezentați și la nivel de consiliu local în primăria din Prato din partea Lega Nord a lui Matteo Salvini, cu care am avut plăcerea să mă întâlnesc la București cu ocazia vizitei sale din octombrie 2018. Totodată, se dorește menținerea la un nivel ridicat al relațiilor comerciale, a colaborărilor la nivel cultural și a introducerii studiului limbii române în anumite instituții de învățământ în zonele cu o densitate mare de cetățeni români. Este de remarcat o buna cooperare la nivel instituțional dintre cele două țări în domeniul afacerilor interne și justiție, de altfel, reprezentantul Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane făcând o informare despre fenomenul de trafic de persoane și măsurile ce se impun când se constată un astfel de fenomen.

În întâlnirile avute cu reprezentanții diasporei românești am avut plăcerea să ascult o parte din problemele cu care aceștia se confruntă și să încerc, atât cât pot, să îmi aduc contribuția la rezolvarea unora dintre acestea.

Nu pot să nu remarc rolul Bisericii Ortodoxe Române, având plăcerea să mă întâlnesc cu preoți din diverse parohii din Italia, care slujesc de ani buni și care au un rol de coagulare a comunităților și de alinare a sufletele credincioșilor.

În finalul vizitei, am avut deosebită plăcere să fim găzduiți de Ambasada României la Roma și de Ambasadorul României la Roma, Excelența Sa Domnul George Bologan, unde, comunitatea românească ne-a primit cu căldură și unde am avut plăcerea să întâlnesc români care s-au făcut remarcăți în diverse domenii ale vieții sociale, o tânăra dintre aceștia fiind chiar felicitată de către Premierul Italiei, Giuseppe Conte, pentru curajul de a denunța un grup infracțional.

Vizita a fost încununată de un real succes și mă bucur în mod deosebit să constat încă o dată că relațiile dintre cele două țări sunt dintre cele mai bune.

foto: ROLAS.IT

ITALIA
TORINO
D
E

IIULIE • SEPTEMBRIE

FONDATA ÎN 2007

NR. 89-90 • SERIE NOUĂ
IULIE – SEPTEMBRIE
2019

I S S N 1 8 4 3 - 2 0 8 5

Revistă editată
de Asociația Italienilor
din România **RO.AS.IT.**
cu sprijinul financiar al
Guvernului României,
prin Departamentul
pentru Relații
Interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director

Gabriela Tarabega

Redactori

Clara Mitola

Dan Comarnescu

Roxana Comarnescu

Mihaela Profiriu

Mateescu

Olivia Simion

Victor Partan

Design & producție
squaremedia.ro

**Asociația
Italienilor
din România
RO.AS.IT.**

asociație cu statut
de utilitate publică

Str. Ion Câmpineanu
nr. 3A, etaj 1, 010031
București
Tel. +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

ACTUALITATE / ATTUALITÀ

- 04 | Bambini della comunità italiana „gli apprendisti dei maestri” a Brezoi
- 06 | Un Bel Di - o zi dedicată minorității italiene din Banat, la Timișoara · Un giorno dedicato alla minoranza italiana del Banato, a Timișoara
- 09 | Europolis Olimpic, o tabără cu „activități foarte bine alese”
- 12 | Diario di una settimana a Tulcea

foto: RO.AS.IT.

CULTURĂ / CULTURA

- 14 | Știute și neștiute despre Leonardo da Vinci, l'unico
- 17 | Expoziție Fellini la Paris
- 18 | Italieni în orașe de pe malul românesc al Dunării (I) · Italiani nelle città sulla sponda romena del Danubio (I)
- 20 | Departe de țară. Aspecte din viața diasporei românești în Italia · Lontano dalla patria. Aspetti di vita della diaspora romena in Italia
- 23 | Diaspora română din Italia, o istorie care trebuie citită printre rânduri

foto: cinematheque.fr

Bella Anzolini - Craiova

foto: RO.AS.IT.

SOCIETATE / SOCIETÀ

- 24 | O zi de vară cu friulanii din Craiova
- 25 | Sfântul Francisc de Assisi
- 28 | Gest prietenesc de la Câmpina. Mi-au fost trimiși cadou... „niște italieni” · Un gesto amichevole da Câmpina. Mi è stato inviato un regalo... “degli italiani”
- 30 | Italia. Terra delle nostre radici
- 36 | Îndreptar turistic italian. Primul traseu: Ascoli Piceno
- 37 | Rețete · Ricette

Bambini della comunità italiana “**gli apprendisti dei maestri**” a Brezoi

Svoltosi a Brezoi nel luglio di quest'anno, con il sostegno del Comune di Brezoi e dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., il campo ha richiamato i membri dell'Unione degli Artisti Plastici di Romania, figure importanti delle arti plastiche romene: Mana Bucur (UAP Tg. Mureș), Aurelian Călinescu (UAP Sibiu), Maria Constantinescu (UAP Bucarest), Dan Virgiliu Dimulescu (UAP Vâlcea), Corneliu Drăgan-Târgoviște (UAP Bucarest), Marcel Duțu (UAP Vâlcea), Vasile Pop Negreșteanu (UAP Bucarest), Doina Reghiș Ionescu (UAP Deva), Florin Suțu (UAP Ploiești), Valeriu Sepi (UAP Timișoara), Marian Șerban (UAP Târgu Mureș), Valeriu Șuşnea (UAP Buzău), Angela Tomaselli (UAP Bucarest).

La novità di quest'anno è stata rappresentata dall'iniziativa dell'Associazione degli Italiani di Romania di organizzare, durante gli ultimi giorni del simposio, un campo di pittura per bambini dal titolo “Gli apprendisti dei maestri”, che ha offerto ai bambini della comunità italiana l'opportunità di passare del tempo con artisti consacrati, di osservarli nei loro momenti creativi e di apprendere tecniche specifiche di pittura, durante le lezioni tenute da questi ultimi. I bambini partecipanti al campo sono stati Francesco Octavian Riccobon, Andrei Riccobon, Ariana Elena Bellu, Ana Stroescu, Sabina Teodora Vasile Halip, Ștefan Andrei Vasile Halip e Teodor Militaru. Questi ultimi hanno preso parte alle lezioni di alcuni artisti, ricevuto consigli e indicazioni e per tre giorni hanno potuto approfittare della compagnia di alcuni valorosi maestri, da cui hanno avuto molto da imparare.

I due campi di pittura si sono conclusi il 27 giugno 2019 con un'esposizione, tenutasi presso il Museo d'Arte – Casa Simian di Râmnicu Vâlcea. Nella corte interna di Casa Simian, a partire dalle ore 13:00, è stato possibile ammirare i lavori dei rinomati pittori partecipanti al “Simposio creativo Brezoi”, insieme a quelli dei bambini, risultati del tempo passato sotto la guida dei maestri. In questo modo, il campo organizzato dalla RO.AS.IT. ha offerto ai giovani talenti della comunità italiana l'occasione

Tra gli obiettivi particolarmente cari all'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. c'è anche quello di conservare, sviluppare e perpetuare l'identità etnica, attraverso la diffusione e promozione di lingua, costumi, storia e cultura italiana grazie ad attività organizzate a livello centrale, come nelle filiali dell'associazione, e sostenendo le attività culturali organizzate dai suoi membri. Una simile attività culturale, che l'associazione ha accolto quest'anno, è stato il campo creativo per artisti consacrati, intitolato “Simposio creativo di Brezoi”, giunto alla sua quarta edizione e organizzato dalla signora Angela Tomaselli, membro importante dell'Associazione degli Italiani di Romania.

di esporre accanto ai importanti nomi della pittura romena, un successo per loro e anche per l'Associazione degli Italiani di Romania, che da anni s'impegna nell'incoraggiare e nel richiamare i bambini della comunità verso attività che li aiutino a crescere come persone, a diventare consapevoli e ad accogliere le origini italiane e a portare avanti questa identità.

di Olivia Simion

L'esposizione ha ricevuto l'attenzione dei mass-media locali e nazionali, mentre i discorsi sostenuti in quest'occasione hanno rilevato il successo dei due campi di pittura. Tra questi, il messaggio della signora presidente, Ioana Grosaru, ha sottolineato l'importanza delle buone relazioni tra l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e l'ambiente artistico romeno, soprattutto di Brezoi, che hanno permesso la bella collaborazione esistente già da anni, agevolata dal fatto che la signora Angela Tomaselli sia una figura importante nella comunità italiana di Romania, e che Brezoi sia una zona in cui molte famiglie d'immigrati italiani abbiano messo radici. Inoltre questa fruttuosa collaborazione ha offerto quest'anno l'occasione di realizzare un evento importante per i bambini

IULIE • SETTEMBRILE

foto: RO.AS.IT

della comunità italiana, che li aiuterà a crescere, a scoprire e sviluppare il loro spirito artistico.

L'organizzazione dell'evento di Brezoi è stata anche un'occasione per rivedere i membri della comunità italiana della zona, in cui la signora Marilena Butolo s'impegna con molta dedizione in diverse attività della comunità. Quest'anno ha coordinato lo spettacolo delle Sânziene, che i bambini della comunità hanno organizzato nella chiesa di Brezoi il 23 giugno, uno spettacolo di tradizione, musica e balli popolari specifici della festa di mezza estate, per offrire felicità e buonumore agli spettatori.

In questo periodo, una squadra della TVR, guidata dalla redattrice Dana Ioniță, ha svolto una visita nella zona per realizzare un reportage, tanto con i partecipanti ai campi di pittura, quanto anche con le famiglie d'italiani appartenenti alla comunità di Brezoi: Croce, Losso, Vanelli, Butolo, Pavia, offrendo, grazie alla

diffusione nazionale del programma televisivo, visibilità in tutto il paese alla comunità italiana di Brezoi, alla sua storia e all'impegno attivo dei suoi membri in diversi progetti culturali.

foto: RO.AS.IT

foto: RO.AS.IT

foto: RO.AS.IT

Un Bel Di

În deschiderea evenimentului au luat cuvântul doamna președinte a Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., Ioana Grosaru, coordonatoarea proiectului și cea care a gândit întreg conceptul, rectorul Universității Politehnice Timișoara, prof. Viorel-Aurel Șerban și vicepreședintele Fundației Politehnica, prof. Ioan Doboși. În discursul său, Ioana Grosaru a subliniat importanța sensibilizării publicului larg în legătură cu istoria italienilor din România și faptul că, deși în mare parte aceștia au venit pe pământ românesc ca meseriași în domeniul construcțiilor și au avut o contribuție semnificativă la edificarea României moderne, au existat în rândul lor și artiști, iar descendenții lor de astăzi sunt pictori, dansatori și muzicieni de mare valoare. De asemenea, Ioana Grosaru a precizat importanța seriei de volume „Clanul De Niro” ale Coletei De Sabata pentru minoritatea italiană din România, întrucât prezintă istoria unei familii de imigranți italieni în spațiul românesc și urmărește felul în care aceștia se integrează aici cu fiecare generație, o poveste care a fost comună celor mai multe dintre familiile de italieni stabilite pe teritoriul actual al României. Doamna Grosaru a ținut să accentueze faptul că este fundamental ca publicul să conștientizeze că prezența italiană în România are o istorie mai veche și nu se limitează doar la noua generație de afaceriști care continuă să vină în România în ultimii ani. Ceilalți doi vorbitori au adus un omagiu Coletei De Sabata și activității sale profesionale în cadrul Politehnicii Timișoara, dar și activității sale de scriitoare.

În continuarea programului au fost prezentate publicului cele mai recente cărți ale scriitoarei Coleta De Sabata, pe care Asociația Italienilor din România le-a reeditat. Îmbrăcate într-o „haină” nouă, cărțile *Călătoriile mele: Italia și Etruscii* se prezintă acum publicului într-un format frumos și elegant, asociația considerând că este o formă de respect față de autor, față de cartea însăși și, nu în ultimul rând, față de cititor, sperând ca acesta să aprecieze la fel de mult efortul comun al celor care au trudit pentru apariția lor. Prețuind conținutul cărților și valoarea informațiilor, a stilului alert, clar și debordant pe alocuri al scrierii Coletei De Sabata, ca editor, asociația a considerat

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. a realizat în 21 iunie 2019, la Casa „Adam Müller Guttenbrunn” din Timișoara, proiectul „Un Bel Di”, cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Proiectul a fost gândit ca o manifestare complexă, constând într-o întâlnire cu doamna prof. univ. emerit Coleta De Sabata, cu ocazia lansării celui mai recent volum al său, apărut sub egida Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT, urmată de spectacolul omonim „Un Bel Di”.

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha svolto il 21 giugno 2019, presso la Casa „Adam Müller Guttenbrunn” di Timișoara il progetto „Un Bel Di”, realizzato con il sostegno del Ministero della Cultura e dell'Identità Nazionale. Il progetto è stato pensato come una manifestazione complessa, costituita da un incontro con la signora prof.ssa univ. em. Coleta De Sabata, in occasione della presentazione del suo più recente volume, apparso sotto l'egida dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., seguita dall'omonimo spettacolo “Un Bel Di”.

All'inizio dell'evento hanno preso la parola, la signora presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., Ioana Grosaru, coordinatrice del progetto e ideatrice dell'intero concetto, il rettore dell'Università Politecnica di Timișoara, il prof. Viorel-Aurel Șerban e il vicepresidente della Fondazione Politecnica, il prof. Ioan Doboși. Nel suo discorso, Ioana Grosaru ha sottolineato quanto sia importante sensibilizzare il largo pubblico sulla storia degli italiani di Romania e come, sebbene i più siano giunti in terra romena come operai edili e abbiano avuto un contributo importante nell'edificazione della moderna Romania, siano esistiti anche artisti tra loro, i cui discendenti oggi sono pittori, ballerini e musicisti di grande talento. Allo stesso modo, Ioana Grosaru ha precisato l'importanza della serie di volumi “Il Clan De Niro” di Coleta De Sabata per la minoranza italiana di Romania,

de Olivia Simion

IULIE • SEPTEMBRIE

10 zi dedicată minorității italiene din Banat, la Timișoara

că o calitate grafică deosebită este prima impresie pe care cartea o are asupra cititorului, atrăgând instant atenția și asupra valorii ei.

Despre cele două cărți a vorbit în detaliu doamna Liliana Radu, membru simpatizant al Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT. IT. și pasionată cititoare a scrierilor doamnei De Sabata. *Călătoriile mele: Italia* ocupă un loc aparte în opera Coletei De Sabata, întrucât este singura în care ea însăși este personajul principal, cuprinzând propriile sale impresii și trăiri adunate de-a lungul călătoriilor în Italia, o mărturie la prima

poiché rappresenta la storia di una famiglia d'immigrati italiani nello spazio romeno e segue la sua integrazione nel paese da una generazione all'altra, una storia comune per la maggior parte delle famiglie italiane stabilitesi nel territorio dell'attuale Romania. La signora Grosaru ha tenuto a porre l'accento/sottolineare quanto fondamentale sia per il pubblico capire che la presenza italiana in Romania abbia una storia ben più antica e non si limiti solo alle nuove generazioni di imprenditori che negli ultimi anni continuano a venire in Romania. Gli altri due relatori hanno reso omaggio a Coleta De Sabata e alla sua attività professionale nell'ambito del Politecnico di Timișoara, insieme a quella di scrittrice.

L'evento è andato avanti con la presentazione delle più recenti opere della scrittrice Coleta De Sabata, ristampate dall'Associazione degli Italiani di Romania. Rivestiti in "abiti" nuovi, i libri *I miei viaggi: l'Italia* e *Gli Etruschi* si presentano ora al pubblico in una forma elegante, poiché l'associazione ritiene che questa sia una forma di rispetto nei confronti dell'autore, del libro stesso e, non ultimo, nei confronti del lettore, nella speranza che quest'ultimo apprezzi allo stesso modo lo sforzo comune di quanti hanno lavorato a pieno ritmo per la loro apparizione. Apprezzando il contenuto delle opere e il valore delle informazioni, dello stile agile, chiaro e ugualmente travolgente che caratterizza la scrittura di Coleta De Sabata, in qualità di editor, l'associazione ha ritenuto che una qualità grafica particolare fosse la prima impressione che un libro lascia su un lettore, richiamando subito l'attenzione anche sul suo valore.

Dei due volumi ha parlato la signora Liana Radu, membro simpatizzante dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e appassionata lettrice dei romanzi della signora De Sabata. *I miei viaggi: l'Italia* occupa un posto speciale nell'opera di Coleta De Sabata poiché è l'unica in cui essa stessa è il personaggio principale, e contiene le sue personali impressioni ed esperienze raccolte durante i viaggi in Italia, una testimonianza diretta della ricchezza e delle bellezze italiane, della sua storia, geografia e arte.

La signora Coleta De Sabata ha preso la parola per ringraziare quanti l'abbiano aiutata nella carriera fino a oggi, soprattutto le due organizzazioni che le sono state sempre molto vicine, l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e la Fondazione Politecnica Timișoara.

È seguita la proiezione di un breve film-ritratto, dedicato a Coleta De Sabata, prodotto dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e realizzato da Anca Filoteanu, contenente frammenti di un'intervista sulla vita e sulle opere dell'autrice e soprattutto sui suoi legami con gli italiani, dal momento in cui la

Un giorno dedicato alla minoranza italiana del Banato, a Timișoara

mână despre bogățiile și minunățiile Italiei, de la istorie, la geografie.

Doamna Coleta De Sabata a preluat cuvântul pentru a mulțumi tuturor celor care au ajutat-o în cariera sa de până acum, în special celor două organizații care i-au fost mereu foarte aproape, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. și Fundația Politehnica Timișoara.

A urmat proiecția unui scurt film – portret dedicat Coletei De Sabata, produs de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. și realizat de Anca Filoteanu, cuprinzând fragmente de interviu despre viața și opera autoarei și mai ales despre legăturile sale cu etnicii italieni, domnia sa devenind parte a unei astfel de familii prin căsătoria în familia De Sabata.

Proiectul s-a finalizat cu punerea în scenă a spectacolului „Un Bel Di”, spectacol de muzică, dans și interpretare bazat pe ultimul volum din seria „Clanul de Niro”, intitulat *Grădina secretă a pictorului*, carte la care autoarea ține foarte mult și pe care Asociația Italianilor din România a propus-o pentru Premiul Nobel. Scenariul a fost realizat de Roman Manoleanu, iar în distribuție s-au aflat sopranele Bianca Luigia Manoleanu, Stanca Maria Manoleanu și Irina Moșu-Velciu, pianistii Remus și Roman Manoleanu, dansatorii Mădălina și Dante Roza, naratorul/actorul

Alexandru Roza, în vreme ce pe fundal au fost proiectate lucrări ale artistei plastice Eugenia Roza. Toți interpreții au origini italiene și fac parte dintr-o mare familie de italieni din comuna Greci, fapt ce este cu atât mai semnificativ cu cât povestea pusă în scenă vorbește tocmai despre un descendent al imigranților italieni din România și dificultățile prin care a trecut el în perioada comunistă. Spectacolul, precum și cartea care îi stă la bază, reprezintă o celebrare și o rememorare a istoriei italienilor din România. Așadar, efortul făcut de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. de a organiza acest eveniment răspunde nevoii asociației de a-și promova artiștii din comunitate, de a face cunoscută publicului istoria italienilor din România și de a duce mai departe dubla identitate pe care o îmbracă

descendenții acestor primi imigranți italieni pe pământ românesc, o identitate care împletește armonios două culturi, italiană și română.

Spectacolul s-a bucurat de succes în rândul publicului, care a răspuns cu entuziasm la talentul și dedicarea etalate de artiștii de pe scenă, între care se aflau profesori de la Universitatea Națională de Muzică București, precum și tinere și promițătoare talente ale scenei românești, și cu căldură omagiului adus Coletei De Sabata, un om de cultură atât de valoros al Timișoarei și al României, și cu care Asociația Italianilor din România se mândrește, avându-l membru de onoare.

signora è entrata a far parte di una famiglia del genere, grazie al suo matrimonio nella famiglia De Sabata.

Il progetto si è concluso con la messa in scena della rappresentazione "Un Bel Di", uno spettacolo di musica, danza e interpretazione, basato sull'ultimo volume della serie "Il Clan De Niro" e intitolato *Il giardino segreto del pittore*, cui l'autrice tiene particolarmente e che l'Associazione degli Italiani di Romania ha proposto per il Premio Nobel. Lo scenario è stato organizzato da Roman Manoleanu mentre nella distribuzione erano presenti Bianca Luigia Manoleanu, Stanca Maria Manoleanu e Irina Moșu-Velciu, i pianisti Remus e Roman Manoleanu, i ballerini Mădălina e Dante Roza, il narratore/attore Alexandru Roza, mentre sullo sfondo sono stati proiettati i lavori dell'artista plastica Eugenia Roza. Tutti gli artisti citati hanno origini italiane e fanno parte di una grande famiglia italiana proveniente dalla comune di Greci, elemento ancor più significativo, giacché la storia messa in scena racconta proprio di un discendente degli immigrati italiani di Romania e delle avversità che affronta durante il periodo comunista. Lo spettacolo e il libro da cui è tratto, rappresentano una celebrazione e commemorazione della storia degli italiani di Romania. Pertanto, l'impegno dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. nell'organizzare quest'evento, risponde al bisogno dell'associazione di promuovere gli artisti presenti nella comunità, di rendere nota al pubblico la storia degli italiani di Romania e di portare avanti la doppia identità che i discendenti di questi primi migranti italiani in terra romana portano con loro, un'identità che intreccia in armonia due culture, italiana e romena.

Lo spettacolo ha riscosso il successo innanzitutto del pubblico, che ha risposto con entusiasmo al talento e alla dedizione mostrati dagli artisti in scena, tra cui erano presenti alcuni docenti dell'Università Nazionale di Musica di Bucarest, insieme a giovani e promettenti talenti della scena romena, e con affetto all'omaggio offerto a Coleta De Sabata, una personalità culturale valorosa di Timișoara e della Romania, e fonte d'orgoglio per l'Associazione degli Italiani di Romania, in cui è membro d'onore.

Europolis Olimpic, o tabără cu „activități foarte bine alese”

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a organizat la Tulcea, în perioada 25 august – 1 septembrie 2019, tabăra pentru elevi „Europolis Olimpic”, la care au participat tineri din diferite zone ale țării: Suceava, Iași, Neamț, Argeș, Timiș, Tulcea și București. Gândită ca o tabără de aprofundare a cunoștințelor de limbă și cultură italiană, aceasta a adunat diverse categorii de tineri: de la reprezentanți ai comunității italiene istorice din România, la copiii ce fac parte din grupul de dans „Di Nuovo Insieme”, coordonat de profesorul coregraf Petre Șușu, și până la elevi pasionați de studiul limbii italiene. Prezența în tabără a celor din urmă (unii fiind elevi ai claselor de limbă maternă italiană ai Liceului „Dante Alighieri” din București, alții provenind din familii mixte de români și italieni sau fiind născuți în Italia și reînțorși în România în ultimii ani) a fost decisă pe baza eseurilor trimise la concursul organizat de RO.AS.IT. „EU vorbesc italiana / IO parlo italiano”, pentru că tabăra Europolis a îmbrăcat în acest an o formă originală, fiind și prilejul organizării fazei a doua a concursului menționat.

Pe lângă cele câteva lecții de italiană (structurate pe două niveluri, începători și avansați), susținute de doamna profesoară Ramona Lăzурcă și de doamna Piera Alba Merlo, venită special din Italia pentru a participa la această tabără, elevii au beneficiat și de lecții de muzică și dans italian, de vizionări de filme cu tematici privind cultura și arhitectura italiană și de excursii și plimbări la obiective importante din județele Tulcea și Constanța. Tabăra s-a bucurat anul acesta, așa cum menționam, de

În perioada 25 august – 1 septembrie 2019, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a implementat, la Tulcea, proiectul „Europolis Olimpic”, în cadrul căruia s-a desfășurat și cea de-a doua fază a concursului de eseuri în limba italiană „EU vorbesc italiana / IO parlo italiano”, inițiat de RO.AS.IT. în primăvara acestui an. În paginile ce urmează veți putea citi reportajul Oliviei Simion de la Asociația Italianilor din România, eseurile elevelor Miruna Ioana Poloboc și Roberta Tassinari, clasate pe primul și al doilea loc la cea de-a doua fază a concursului, precum și jurnalul de tabără al scriitoarei italiene Piera Alba Merlo (Nona Alba), care a acceptat cu entuziasm participarea la acest proiect.

prezența soților Piera Alba Merlo și Felice Parodi, italieni talentați și dedicați, care i-au încântat pe tineri cu poveștile lor, cu cântece și cu foarte multă căldură și bucurie, ca niște adevărați bunici, de care toată lumea s-a atașat.

În ziua de 27 august s-au desfășurat vizite la Adamclisi, la monumentul Tropaeum Traiani și la muzeul din localitate, unde au putut fi admirate piesele originale ce compuneau monumentul antic, înainte de reconstituirea sa în anul 1977. Tinerii au

foto: RO.AS.IT.

Foto: RO.AS.IT.

beneficiat de o expunere interesantă de istorie oferită de ghidul local, despre monument, despre războaiele daco-romane, despre Decebal și Traian. După plecarea de la Adamclisi, grupul s-a oprit la Crama Viișoara, unde s-a luat masa de prânz și unde copiii au putut interacționa cu caii, poneii și magărușii de la fermă, au asistat la o prezentare a laboratoarelor și stațiilor de vinificație, precum și a procesului de producere și imbuteliere a vinului, pentru ca la final să participe la un concurs de cules struguri. În semn de mulțumire, eleva Diana Crăcană, o foarte talentată și promițătoare cântăreață, împreună cu colegii săi din grupul de dansuri „Di nuovo insieme”, au oferit o reprezentație ad-hoc la fermă cu cântece și dansuri populare românești, dar și cu dansuri italiene.

Vizita la antica cetate Histria a avut loc în data de 29 august, iar elevii au putut vedea și aprofunda istoria celui mai vechi oraș documentat de pe teritoriul României și probabil cea mai veche colonie grecească de la malul Mării Negre.

Zilele taberei au coincis și cu desfășurarea festivalului „Rowmania” pe faleză din Tulcea, festival organizat de Ivan Patzaichin, așa că tinerii au putut participa și la parada bărcilor cu vâsle și la spectacole de muzică organizate cu această ocazie.

O ultimă ieșire a constituit-o plimbarea cu catamaranul pe lacurile Câșla și Samova și pe canalele ce le unesc, unde au putut fi admirate vegetația specifică Deltei Dunării, precum și păsările ce o populează.

Faza a doua a concursului „EU vorbesc italiană / IO parlo italiano” s-a desfășurat vineri, 30 august, când cei zece elevi participanți au expus în fața evaluatorilor un eseu în italiană pe o temă aleasă de ei. Festivitatea de premiere a avut loc în cadrul unei seri festive, în ultima zi a taberei, 31 august 2019, când participanții au pregătit dansuri italiene și românești, cântece italiene, două scurte scenete și karaoke. Câștigătorii au fost desemnați pe baza unor criterii bine definite, de creativitate, interpretare și corectitudine a limbii. Premiul I a revenit elevei Miruna Ioana Poloboc, de 17 ani, din Piatra Neamț, premiul al II-lea Robertei Tassinari, de 15 ani, din Timiș, iar al III-lea Emmei Pita, de 13 ani, din București. S-au acordat și două mențiuni elevilor George

Adrian Chirilă (15 ani, jud. Neamț) și Alecsandrei Rotaru (13 ani, jud. Suceava). Pe lângă cărțile oferite ca premiu tuturor câștigătorilor, eleva premiantă a câștigat și marele premiu, constând într-o excursie în Italia în anul următor. În cadrul festivității s-au adus mulțumiri și s-au acordat diplome tuturor participanților, atât copiilor, atât de talentați și de implicați, cât și organizatorilor, profesorilor, membrilor comunității italiene participanți și gazdei de la Tulcea, domnul Victor Iancu, membru important al comunității italiene din Tulcea.

În concluzie, pentru Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT., tabăra a fost un proiect reușit prin care s-a încercat lărgirea bagajului de cunoștințe al tinerilor cu privire la moștenirea culturală materială și imaterială a minorității italiene din România în domenii precum: istorie, artă (muzică, dans) și limbă. Pentru participanți, tabăra a fost o

Foto: RO.AS.IT.

experiență utilă și frumoasă, un prilej de a lega noi prietenii, de a studia limba italiană într-un context mai relaxat și mai antrenant decât la școală sau, în cuvintele copiilor, o experiență „distractivă”, ce le-a dat posibilitatea „să întâlnească persoane interesante, ce le-au devenit prieteni”, „educativă”, ocazie de a-și „reaminti limba italiană”, de a vizita „locuri istorice importante”, o tabără cu „activități foarte bine alese” și cu „mâncare gustoasă și sănătoasă”, care îi face să aștepte cu nerăbdare „să participe la taberele următoare”.

A te, cara Italia

di Roberta Tassinari

A te, che non ti sei mai arresa dinanzi a tutti gli ostacoli incontrati e hai sempre lottato senza mai avere paura. A te, che brilli anche nei momenti più cupi; sei una stella in una notte buia e tenebrosa e splendi tra così tante stelle! Tu, la più piccola fra tutte, ma anche la più maestosa, che emana gloria e grandezza.

A te, che sei un mosaico di etnie ed un insieme di culture, accogliendo, tra le tue braccia, chiunque, senza mai esitare. A te, che li hai accolti come fossero figli tuoi, quando a tua volta, anche tu, ne hai persi tanti in battaglie e guerre.

A te, che possiedi paesaggi magnifici e valorose opere d'arte, conservati come un gioiello dell'umanità. A te, che stupisci, senza mai deludere, suscitando ammirazione ed anche invidia, mentre ipnotizzi e scaldi le anime. Sei tradizione, cultura e passato, con i tuoi monumenti che rappresentano solo un pizzico della tua bellezza, e che proteggi avidamente, come tesori.

A te, che creasti Dante, Petrarca, Paganini e Michelangelo, portando dignità, rispetto e gioia, affascinando il mondo intero con la tua complessità.

A te, che formulasti i diritti inviolabili dell'uomo e successivamente venisti seguita da tutti gli altri.

A te, che sei semplice, ma nella tua semplicità sei raffinata ed elegante, mettendo in evidenza la tua magnificenza.

A te, che indossasti la vesta verde, bianca e rossa orgogliosamente, recitando „Fratelli d'Italia „e avevi in mano lo scettro del potere.

A te, che hai la pasta preparata in casa, fresca e piacevole, desiderata e gradita da tutti, anche dai più pretenziosi.

A te, che sei stata fondata sul lavoro e con il sangue versato per la libertà e l'unione.

A te, che emani luce, passione, vita e felicità, essendo un'immensità perpetua di bellezza.

A te, che mi donasti l'onore di essere tua.

A te, che sei la mia dolce metà.

NOTES
NOTES NOTIZEN

A te, eterna Roma

di Miruna Ioana Poloboc

Avete mai sentito quel senso di appartenenza a un luogo, quel senso di protezione, di sicurezza? Beh, dovreste visitare Roma, la Città Eterna che mi ha sempre accolta calorosamente in tutto il suo splendore.

Roma non è politica corrotta, non è traffico e tantomeno ignoranza. Roma è quella panchina sulla quale ti siedi pensando al futuro, è quel bambino che guarda con stupore il Colosseo, quella canzone cantata tra amici a squarciagola per le piazze, quell'enorme strada sulla quale passeggi e non ti senti mai solo.

Roma non è solo la capitale dell'Italia, ma la capitale del mio cuore, quella luce sempre accesa, quella speranza che non muore mai.

Il tuo cuore, il Colosseo, dorato e gigantesco seppur semi crollato, ti rende unica, ineguagliabile, viva. Le piazze in cui mi muovo spensierata, cercando risposte invano. Quelle strade strette che rendono il tutto più piacevole e romantico, dove un semplice bacio può diventare il ricordo di un amore eterno. E le persone, i semplici romani che sono così fieri della loro città, che parlano di te ovunque vadano e ti portano sempre nei loro cuori.

Roma, io ti voglio ringraziare perché ci sei stata quando ne avevo bisogno, perché mi hai ascoltato quando nessuno voleva sentire, mi hai sostenuto anche quando le mie gambe non ce la facevano più. Ti voglio ringraziare perché hai qualcosa di speciale che lega tutti coloro che ti visitano.

Che poi questa magia non so proprio da cosa derivi, so solo che non sei una semplice città, tu sei vita, sei amore... Tu sei fuoco, sei passione, sei la città delle illusioni, dei desideri, delle speranze.

Tu, Roma, meriti questo e altro perché senza di te saremmo delle pecorelle smarrite che non trovano mai pace.

Mia amata Roma, ti ho scritto queste parole perché sentivo il bisogno di aprire il mio cuore davanti a te, per darti un'idea di quanto tu sia magica e perché voglio augurarti di non cambiare mai, di resistere eternamente visto che, una quotidianità senza di te non riesco proprio a immaginarmela.

Grazie Roma, grazie davvero...

Diario di una settimana a Tulcea

di Nonna Alba

Domenica, 25 agosto: Nel tardo pomeriggio arrivo a Tulcea all'hotel Europolis. Presentazione, cena e sistemazione nelle camere.

Lunedì, 26 agosto: La sveglia alle sette e trenta e alle otto colazione. Poi i ragazzi/e più piccoli con i loro insegnanti per l'attività scolastica legata al corso di lingua e cultura italiana. I più grandi, dai 15 ai 18, sono toccati a me e al professor Salvatore. In mattinata abbiamo esplorato il Piemonte, spaziando dalla "provincia grande" di Cuneo, alle Langhe e i suoi vigneti, dalla storica e insuperabile squadra di calcio del Torino (e alla sua triste sorte) agli Agnelli e la loro FIAT, alla città di Torino e ai suoi personaggi storici, al grande parco del Valentino in riva al fiume Po. Non si aveva più tempo per la parte ovest con le sue risaie, montagne e laghi. Pranzo e riposo... quindi, dalle 16 letture e conversazione con gli studenti. Ho avuto modo di scoprire che molte cose ci uniscono... che la trama della vita è un filo che ci lega tutti, indipendentemente dalla nazionalità e dalla lingua. Ma il bello è venuto dopo cena... quando, i ragazzi del gruppo di ballo hanno dato un saggio delle loro capacità con un bravo maestro, severo quel tanto che basta, ma spiritoso quanto serve. Sono rimasta sorpresa dalla loro bravura e poi giù...tutti in pista!

Martedì, 27 agosto: Sveglia alle sette...alle otto eravamo già sul bus direzione al museo storico di Adamclisi con reperti romani trovati nei dintorni. Accanto, il „Tropaeum Traiani”, un monumento trovato e ricostruito per ricordare le battaglie daco-romane. La sorpresa è stato il pranzo a Vișoara nella tenuta vinicola „Crama Vișoara”. Il proprietario ci ha fatto fare il giro del giardino con varietà di fiori, laghetto con cigno compreso e un incontro ravvicinato con cavalli e cinque pony. Il salone del pranzo spazioso e accogliente... pranzo che, per gli adulti, è stato annaffiato con vino bianco, rosé e nero. Siccome c'era l'impianto per la musica, una dozzina di ragazzi/e si sono messi a ballare. Una ragazzina accompagnava il ballo col canto. A seguire la visita in un'immensa cantina con vini molto premiati e file di cilindri di acciaio alti come case di tre piani. Ci hanno fatto vedere un filmato che raccontava dell'azienda, dalla nascita del vigneto alla realtà attuale. Poi tutti a “vendemmia”... un infilarsi allegri tra i filari di uva nera e portarla di corsa ai compagni che la spremevano... Forse una cosa nuova per loro. Rientro con canti e musica e Felice a condurre il coro. La cena è stata frettolosa, i giovani volevano uscire per un giro nella città e i professori li hanno accontentati. (E noi donne: io, Ioana, Olivia e Anca, con il cavaliere Felice, abbiamo fatto una lunga passeggiata attraverso la città per andare a vedere il „bel Danubio blu”).

Mercoledì, 28 agosto: Mattinata trascorsa, con metà dei ragazzi/e all'Acquario di Tulcea. E' anche museo etnografico con bei diorami che riproducono l'habitat del delta del Danubio e di questa zona della Romania...animali, uccelli e vegetazione. Il lungo filmato ci ha fatto meglio comprendere le nazioni che il fiume attraversa nel suo lungo corso. Il gruppo del ballo invece ha chiesto di essere accompagnato in piscina. Alle sedici ritorno allo studio. I grandi a conoscere meglio la Liguria... territorio, storia, personaggi celebri. Hanno accolto con attenzione l'invito a scrivere un tema, due pagine sull'Italia... Il vincitore avrà per premio una settimana a casa di „Nonna Alba” in Liguria in data da destinarsi. Nella spaziosa sala dei “piccoli” invece compiti di lingua e Karaoke di canzoncine facili in italiano. Dopo cena un po' di ballo e, per chi ha resistito, proseguo tipo discoteca.

Venerdì, 30 agosto: Questa mattina la lettura dei temi dei dieci concorrenti. Erano emozionati e noi della giuria abbiamo ascoltato attentamente. E' stata dura dare i voti...tutti bravi e hanno messo il cuore tra le righe. (Subito dopo pranzato io e Felice abbiamo ricevuto un graditissimo regalo: Un giro in barca sul delta del Danubio proprio in un canale riservato agli studiosi della vegetazione tipica delle lagune e ornitologi. Abbiamo visto uccelli, aironi, cormorani, anatre e uccelli tra le ninfee. Un grazie di cuore.). Serata libera per tutti... a Tulcea è iniziato un festival.

Giovedì, 29 agosto: Alle nove tutti sul bus...direzione Histria. Histria, nata nel sesto secolo avanti Cristo, è stata la più antica città greca sul suolo di Romania e conquistata dai romani nel primo secolo dopo Cristo. Un'oretta di viaggio e poi la sosta. In primis visita al museo dove erano esposti reperti del periodo romano. Una grandissima pazienza per mettere insieme i mille pezzi delle anfore, delle tombe, dei piccoli utensili... Ma la lunga camminata tra le rovine di quella antica città è stata molto interessante, ciò che si è trovato è stato risistemato messo in sicurezza. Dagli scavi sono affiorati muri in pietra spessi un metro, le fondamenta delle case, i resti di una basilica e dei bagni...Ci siamo seduti poi all'ombra, nel decoro di un locale per un pranzo al sacco. Ma tra “i grandi” hanno circolato anche scodelle di zuppa di pesce (buonissima). Verso le 16 siamo rientrati... Dopo una pausa di riposo, nella sala grande, con Nonno Felice, appuntamento per la musica e il canto. Solo i piccoli, perché i dieci più grandi erano appartati, in un'aula, a scrivere il tema per il concorso. Serata libera.

Sabato, 31 agosto: Colazione e partenza per la gita in catamarano su due laghi del delta. Sole, aria gentile e l'acqua... uno specchio. I posti sul catamarano, una quarantina, erano giusti per noi. Si procedeva lentamente su quello specchio azzurro per poi infiltrarci in un canale che portava ad un altro lago... e lo stupore per la natura incontaminata che ci sfilava intorno. Fitti i salici ad ombreggiare le distese di ninfee e qualche barchetta coi pescatori pazienti ad attendere. Tra foto, riprese, chiacchiere e canti, ci siamo conosciuti un po' di più e abbiamo tirato mezzogiorno. Alle 19 e 30 festa di chiusura. Saggi delle diverse attività, consegna dei diplomi, canti e danze. E' seguita la cena, con torta finale e premiazione del concorso di scrittura. Si è capito dai saluti che questa settimana ci aveva legati e che un filo rosso ci avrebbe uniti a dispetto delle distanze. Gli abbracci partivano dal cuore e qualche lacrima sull'orlo delle ciglia. Ma il tempo vola...e rivederci sarà bello.

Știute și neștiute despre Leonardo da Vinci, l'unico

Poate rândurile scrise vi se pot părea haotice prin abordarea lor, dar am convingerea că geniului, vizionarului unic i-a fost imposibil să-și canalizeze gândurile și activitatea doar pe unele subiecte. Interesul său era de nestăpânit. Când ceva îi capta atenția, având o curiozitate inepuizabilă, se dedica subiectului până apărea tentația altuia care-l acapara, îl studia analizându-l minuțios și apoi, observa altceva... iar pe lume erau multe lucruri care trebuiau disecate, studiate în amănunt și trebuiau găsite soluții la care nimeni pe lume nu se gândise. Nu cred că a existat domeniu pe care să-l fi abordat și aprofundat, fără să fi găsit soluțiile cele mai ingenioase.

Benvenuto Cellini spunea că „Nu există un alt om născut pe lume, care să știe atât de multe ca Leonardo în pictură, sculptură și arhitectură, tot așa cum a fost și un mare filozof.”

Leonardo a fost un mare maestru și a văzut în artă o știință, considerând că pictorul trebuie să se sprijine pe cuceririle geometriei, opticii și anatomiei.

Spirit universalist și geniu științific, dăruit cu o extraordinară minte, iscoditoare și avidă de cunoaștere, este considerat arhetipul omului renascentist. Leonardo a fost pictor, desenator, matematician, arhitect, astronom, muzician, geolog, sculptor, botanist, cartograf, scriitor și cred că mai mult decât atât.

Domeniul artei și cel al științei s-au împletit la Leonardo într-un dualism creator nemaîntâlnit.

Studiile sale în diferite domenii au anticipat multe dintre descoperirile științei moderne. Uimesc și astăzi inovațiile sale, cu toate că, la fel ca multe din lucrările sale, au rămas neterminate, iar tratatele din diferite domenii științifice nu au fost finalizate. Poate la aceasta a contribuit – pe lângă faptul că mereu îi veneau idei noi pe care dorea imediat să le experimenteze – și faptul că era stângaci: scria de la dreapta la stânga, scrisul său fiind mai ușor de citit în oglindă și, lucru curios, începea să scrie în caiete de la sfârșit.

Deși a făcut descoperiri importante, cum sunt cele din domeniul anatomiei, ingineriei civile și militare, în optică, în hidrodinamică, ideea parașutei, a elicopterului „șurubul aerian”, planorul, mașina, bicicleta, cricul, arcul, scara rulantă, mașini pentru industria textilă, mașini pentru săpat, mașini de luptă – precum catapulta, tunul, tancul – ele nefiind publicate nu au putut influența direct realizarea lor viitoare, dar categoric au inspirat. Au rămas,

însă, uluitoarea sa gândire vizionară și proiectele sale futuriste.

Preocupat a fost și de experiențe asupra cadavrelor, făcând disecții pentru a-și explica o mulțime de necunoscute privind corpul uman (desene și explicații se găsesc în Colecția Windsor din Anglia).

A studiat astronomia, optica (efectele luminii și umbrei asupra obiectelor) realizând chiar o cameră obscură. A fost preocupat de studiul apei și

de Mihaela Profiriu
Mateescu

S-au scurs în clepsidra timpului 500 de ani de la plecarea din această lume a lui Leonardo da Vinci și încă este greu de imaginat genialitatea și spiritul său universal, fără precedent. Parlamentul European a declarat 2019 – Anul da Vinci, evenimente legate de personalitatea sa având loc în întreaga lume.

---

de formele pe care le poate lua aceasta („șuruburile lui Arhimede” și diferite utilaje hidraulice). A avut interes mare pentru geometrie și a scris multe pagini dedicate fizicii.

Studiind construcția canalelor, a făcut observații care au intrat în tratatele de geologie, purtându-i numele (principiul teoretic de cunoaștere a timpului de formare a straturilor pământeste), aceasta permițându-i să tragă concluzia că Pământul este mai vechi decât se crede în Biblie.

Fiind în serviciul lui Cezar Borgia a scris multe note în legătură cu fortificațiile militare și aparatele de luptă.

Studiind schițele mecanismelor mașinilor sale, a fost creată o expoziție cu machete funcționale, care se află la Muzeul Leonardo da Vinci din Florența.

Într-o serie de scrieri a confruntat ideile sale cu cele ale gânditorilor Antichității.

Tatăl său era notar în Vinci, iar Leonardo a fost primul său copil, nerecunoscut legitim, după care au urmat alți 13 copii. La botez, micul Leonardo a avut parte de zece nași. Educația sa a fost aleatorie, din acest punct de vedere considerându-se „un ignorant”.

IULIE • SEPTEMBRIE

Și totuși, iată poziția sa față de cei care-l înconjurau. „Sunt conștient că, deoarece nu i-am studiat pe cei din vechime, unii oameni fără minte mă vor acuza de a fi needucat. Ei vor spune asta pentru că nu am învățat din cărțile școlare. Eu sunt, însă, fără rezerve să-mi exprim opinia. Dar aş răspunde că concluziile mele sunt extrase din experiența de primă mână spre deosebire de oamenii de știință, care cred doar ceea ce au citit în cărțile scrise de alții.” Autodidact, a încercat să impună importanța experienței în raport cu teoria din cărți. A început să-și expună ideile după vârsta de 35 de ani, când se pare că depășise dificultatea din tinerețe de a citi și a scrie, iar după 40 de ani a reluat studiul limbii latine.

La 14 ani a intrat ca ucenic în atelierul lui Andrea del Verrocchio, de unde a ieșit ca meșter la 20 de ani, fiind primit în gilda artiștilor și doctorilor. A pozat ca model pentru Arhanghelul Rafael în lucrarea lui Verrocchio *Tobias și ingerul*, ca și pentru statuia de bronz a lui David de la Bargello, pe când avea 15 ani. Giorgio Vasari a și scris despre „frumusețea trupului său athletic și infinita sa grație, care însenina orice suflet, oricât de mohorât ar fi fost acesta.” Când avea 16 ani, a venit la Florența, tatăl său ajungând notarul familiei Medici, pe vremea lui Lorenzo Magnificul.

Nu au fost relatate legături ale sale cu femeile, cu toate că a rămas cunoscut pentru tablouri celebre cu femeile. Și totuși, în timpul peregrinărilor sale a purtat cu sine un

singur tablou, cu un personaj feminin, la care a tot lucrat din anul 1503, aducând schimbări modelului comandat inițial, cel al Monei Lisa. Unii cred că portretul ar reprezenta-o, de fapt, pe mama artistului ori ar fi chiar un autoportret după analiza similarității structurilor faciale. Cred că ar fi o teorie corectă, ținând seama de sensibilitatea lui Leonardo, mai ales dacă fiul a semănat cu mama sa.

A introdus noi tehnici în pictură, cum este acea minunată tehnică a reliefului, cunoscută ca „sfumato”, adică un contur estompat.

În toate picturile a acordat o mare atenție expresivității chipurilor cu ajutorul gesticii și al mimicii, aplecându-se îndeosebi asupra mâinilor și ochilor, pe care-i vedea ca „ferestre ale sufletului”.

Chintesența artei vinciene în redarea aspectelor complexe ale psihologiei umane o găsim într-o altă capodoperă a sa, *Cina cea de Taină*. Mi s-au părut extraordinare momentele găsirii modelelor pentru personajele pe care le-a considerat principale, Iisus și Iuda Isarioteanul.

Modelul pe care Leonardo l-a găsit pentru chipul Mântuitorului a fost cel al unui tânăr care

cânta în corul bisericii. Dar pentru Iuda, căutările au durat mult timp. Modelul găsit era un bețiv decrepit, pe care l-a luat la atelier. Când și-a revenit, bețivul și-a amintit că în urmă cu trei ani îi pozase pentru chipul lui Iisus.

În anul 1503, i s-a cerut lui Leonardo să picteze la Palazzo Vecchio din Florența, în sala de consiliu, o lucrare cu *Bătălia de la Anghiari* (bătălie câștigată de florentini în anul 1440). Contractul a fost semnat de Niccolo Machiavelli. Lucrarea ar fi trebuit să fie de trei ori mai mare decât *Cina cea de Taină*. Leonardo a ales un moment crâncen al bătăliei, în care oameni și cai se luptă împlețiți, parca, într-un vârtej. Leonardo a experimentat și aici o nouă tehnică, dar nu a fost reușită.

Merită să se știe că pe peretele opus a fost solicitat să facă o lucrare Michelangelo, tânărul și talentatul rival al lui Leonardo, care a ales să facă o frescă cu *Bătălia de la Cascina* (bătălie câștigată de florentini în anul 1364). Nici această lucrare nu a fost însă executată. Deși nu se suportau, fiecare recunoștea talentul celuilalt. Rivalitatea dintre cei doi avea la bază, pe lângă gândirea și firea diferită, concepțiile lor artistice: rigurozitatea științifică a lui Leonardo, care punea pictura pe primul loc și spiritualitatea lui Michelangelo, care pune pe primul loc sculptura.

Și totuși, lucrarea lui Leonardo a reprezentat o adevărată „școală a lumii” (cum a scris Benvenuto Cellini) pentru pictorii celebri inspirați de lucrare. Cunoscută a rămas copia făcută de Rubens.

Giorgio Vasari a fost ales să refacă în întregime sala unde se găsea pictura lui Leonardo dar a lăsat pe frescă cuvintele: „Caută și vei găsi”. În urma cercetărilor făcute, s-a constatat că Vasari făcuse un perete fals în fața lucrării lui Leonardo, despre care se credea că a fost distrusă de focul cu care acesta încerca să usuce stratul de ceară cu care acoperise, neinspirat, fresca.

Leonardo a fost pasionat de studiul muzicii și a ajuns să cânte divin la liră, să facă instrumente muzicale, pe lângă mașinării pentru realizarea de efecte scenice și sonore. Pentru talentul său, Lorenzo îl trimite pe Leonardo la Milano într-un schimb diplomatic cultural. În fața lui Ludovic Sforza, zis Maurul, Leonardo a cântat la o liră de argint, care avea forma unui cap de cal. Interesant este că i-a prezentat ducelui o scrisoare, în care își enumera priceperea în 36 de domenii diferite. În aceasta perioadă, Ludovic i-a comandat o statuie ecvestră reprezentându-l pe tatăl său, Francisc Sforza.

Leonardo era vegetarian pentru că iubea animalele și era impresionat de faptul că și ele simt durerea la fel ca oamenii. Se spunea că „nu ar fi omorât nici o muscă, pentru nimic în lume”. Cumpăra din piață păsări cărora le dădea drumul să zboare. Cred că, astfel, a putut observa și studia zborul lor, trecând cu timpul de la bătăile din aripi ale păsărilor la studiul curenților de aer.

Avea o obsesie privind posibilitatea omului de a zbura, făcând pentru aceasta ample studii asupra

Cu ocazia acestei aniversări, Royal Mail a lansat un set de 12 timbre cu detalii din desenele lui Leonardo.

Mai sus: *Capul Ledei* (c. 1505-08), *Pisici - studii* (c. 1517-18).

Pe pagina următoare: *Steaua de Betleem și alte plante* (c. 1506-08), *Anatomia umărului și a piciorului* (c. 1510-11).

zborului păsărilor și a aripilor lor. A conceput chiar prototipuri de mașini zburătoare.

Dintre multele sale desene, poate cel mai cunoscut este *Omul vitruvian* (*le proporzioni del corpo umano secondo Vitruvio*), pictat în același an, 1490, cu celebra *Cină*. Faimosul desen este în cerneală și creion, pe hârtie, alături găsiindu-se comentarii despre opera lui Marcus Vitruvius Pollio, fost arhitect și inginer militar în Roma antică, în armata lui Iulius Cesar. Și acesta era preocupat de proporțiile ideale ale corpului uman și de geometrie. Desenul lui Leonardo reprezintă un om în două poziții, încadrat într-un cerc și un pătrat. Este etalonul omului perfect, dând astfel un adevărat canon al proporțiilor corpului uman. Imaginea acestei perfecțiuni a fost stanțată pe moneda italiană de 1 euro.

Referindu-ne la gândirea sa vizionară, sunt impresionante: „perspectograful”, folosit pentru a avea o perspectivă a obiectelor desenate, o cheie pentru actualul 3D; „ornitopterul”, care ar fi permis omului să se ridice de la sol ori „Cavalerul robotizat”, primul robot humanoid, care putea să meargă, să stea jos și să-și miște mâinile, gâtul și maxilarul. „Cavalerul” i-a amuzat pe invitații Ducelui Sforza la Milano în 1495. Schițele robotului au fost folosite de NASA.

În timp ce era la Veneția, Leonardo a gândit un rudimentar costum de scafandru. Valvă a făcut și „Leul mecanic”, lucrat pentru intrarea triumfală a lui Francisc I. Întotdeauna spiritul său artistic a fost ajutat de cel tehnic.

Este indubitabil faptul că schițele sale au influențat unele invenții, care au apărut mult mai târziu. Au fost găsite doar 13.000 de note și schițe.

După moartea sa, „infinitatea de volume” manuscrise s-a împușinat din varii motive: dezinteres la început, apoi furturi, dispariții ori însușirea abuzivă a codexurilor, ajungându-se astăzi la o cincime din materialul original. Există mai multe codexuri și manuscrise, dispersate în colecții publice și private. Toate manuscrisele au alături de notele scrise și desene minuțioase, indiferent că sunt legate de schițe pentru tablouri (cum este celebrul său autopoortret), pentru construcții (a creat proiectul unui oraș ideal), note și schițe pentru aparate, noduri vinciene (decorațiuni ingenios împletite din fibre vegetale, după care s-au făcut și stampe, care au fost emblema Academiei lui da Vinci), până la pălării, îmbrăcăminte sau măști de carnaval... Este, astfel, precursorul ilustrațiilor științifice moderne. La el, textul lămurește schițele laborios lucrate și nu invers.

Din toate materialele scrise de el se desprinde ideea unui tratat de pictură, alt tratat despre bazele teoretice ale mecanicii, un tratat privind corpul omenesc și o colecție de schițe privind arhitectura sacră și laică.

Una dintre cele mai importante lucrări a fost *Codex Atlanticus*, prin perioada mare de timp în care au fost scrise documentele. *Codex Atlanticus* este o colecție minunată, realizată de Pompeo Leoni (sculptor regal din Madrid și mare admirator al lui Leonardo), cu lucrări executate de Leonardo. Aici se

află răspunsuri privind misteriosul geniu, o porțiță prin care se pătrunde în lumea preocupărilor atât de diverse ale lui Leonardo și rolul său în introducerea unor tehnologii moderne.

Colecția cuprinde 12 volume cu 1750 de desene și 100 de pagini cu note ale preocupărilor sale între anii 1478-1518.

Codexul se află la Milano, în Biblioteca Ambroziana, unde lucrează româncă Lucica Virginia Bianchi, istoric de artă, care și-a dedicat 30 de ani din viață studierii lucrărilor enigmaticului Leonardo.

Despre rămășițele sale trupesti datele sunt neclare. Locul unde au fost depuse inițial, Chateau d'Amboise (Capela castelului de pe valea Loarei), a fost parțial dărâmat în timpul Revoluției Franceze și demolat în 1802. În anul 1863, locul a fost excavat și printre alte schelete a fost găsit și unul complet, care avea alături un scut de argint, care aparținuse regelui Francisc I. Se povestește că Leonardo și-a aflat sfârșitul în brațele acestuia. Pe fragmente ale pietrei de mormânt se aflau literele EO AR DUS VINC, care a dus la concluzia că era vorba de numele lui Leonardo da Vinci.

Pe placa ce poate fi văzută acum, este specificat faptul că, se presupune, rămășițele îi aparțin lui Leonardo.

Marele regizor Franco Zeffirelli, care ne-a părăsit recent, era un urmaș al lui Leonardo da Vinci, unul dintre cei 35 de descendenți ai familiei. Concluzia a venit după un studiu ADN laborios, început în anul 1973, pe linia fraților și surorilor sale vitrege, deoarece Leonardo nu a avut urmași. Tatăl lui Zeffirelli, Ottorino Corsi s-a născut și a crescut la Vinci. Când statul italian i-a acordat regizorului premiul „Leonardo”, acesta a spus că este un descendent al lui da Vinci. Ceea ce ziaristii au interpretat ca fiind o glumă era, de fapt, realitate.

Conștient de valoarea sa, se spune că a notat cu un an înainte de dispariție afirmația: „Voi dăinui”. Într-o notă la o schiță anatomică târzie, își roagă urmașii să-i publice lucrările.

În istorie a rămas faptul că este revendicat atât de către Italia, cât și de Franța. Ba chiar mai mult, Italia a declarat că nu va permite să îi fie luat „geniul său național”.

Leonardo da Vinci a fost cel care a lăsat cea mai mare moștenire oamenilor, atât în domeniul artei, cât și în cel al științei, fiind o întruchipare a idealului renaștist al „omului universal”. Oricum, el aparține întregii omeniri. Și tocmai de aceea, Parlamentul European a declarat anul 2019: **An Leonardo da Vinci**.

foto: royalmail.com

foto: royalmail.com

Expoziție

Fellini la Paris

În vara aceasta, la Cinemateca din Paris, a avut loc o expoziție dedicată celui mai mare regizor italian – Federico Fellini. Expoziția are în centru dimensiunea picturală a filmelor sale și propune spectatorilor un dialog imaginar între Fellini și Picasso.

de Oana Maria Dan

Cele mai cunoscute filme ale lui Federico Fellini (1920-1993) sunt *La Dolce vita* și *8 1/2*. Însă creația regizorului a cunoscut mai multe perioade. Prima perioadă este cea de influență neorealismă *I Vitelloni*, *La Strada*, *Le notti di Cabiria* – personajele sunt oameni din periferia societății – actori ambulanți, prostituate, mici escroci și este înfățișată sărăcia Italiei de după război. Următoarea perioadă este marcată de colaborarea cu Marcello Mastroianni pe care Fellini îl considera un alter-ego al său și este perioada capodoperelor sale *La Dolce Vita* și *8 1/2*. Fellini, care în această perioadă urmează ședințe de psihanaliză, se concentrează pe lumea interioară a personajelor și înfățișează o lume a amintirilor, a obsesiilor, o lume pe cât de melancolică pe atât de haotică. În ultima parte a creației sale realizează filme precum *Casanova* și *Satyricon*, care reprezintă evocări dramatico-parodice ale istoriei iar filmele sale sunt din ce în ce mai pline de onirism și mitologie.

Dimensiunea picturală a filmelor lui Fellini a fost remarcată de la primele sale creații. Fellini însuși a fost un desenator – a debutat ca

și caricaturist pentru ziarul săptămânal *Marc Aureliu* iar mai târziu, în anii '70, în urma ședințelor de psihanaliză, va ține un jurnal în care își va desena visele.

Scenele picturale și decorurile maiestroase, bogate i-au determinat pe criticii cinematografici să definească conceptul de „baroc fellinian”. Fellini a fost asemănat deseori și cu Bruegel pentru tablourile apocaliptice, pentru scenele tip „furnicar” și personajele extravagante, grotești, diforme.

Expoziția pariziană propune un dialog imaginar între Fellini și Picasso deoarece dincolo de preferința estetică a lui Fellini pentru baroc, temele artistice principale ale celor doi sunt aceleași: mitul, lumea visului, figura feminină, dansul,

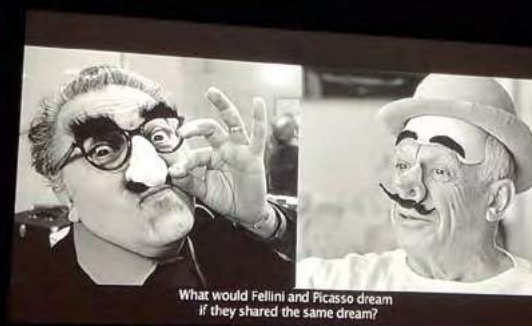

foto: cinematheque.fr

iar personajele de asemenea: clovni, comedianți, saltimbanci, prostituate. Opera amândurora a fost marcată de experiența războiului.

Expoziția are ca scop să permită publicului să-l descopere pe acest mare regizor italian și să evidențieze numeroasele afinități pe care le avea cu unul dintre cei mai mari pictori ai secolului XX. Fotografii din filmele felliniene și tablourile lui Picasso înfățișează spectatorilor aceeași lume. Privind alternativ o scenă de film și lângă ea un tablou avem această impresie: că aparțin aceleiași lumi, că sunt aceleași personaje, că în fotografie un copil întoarce capul iar în tabloul de lângă, același copil ne privește în ochi. Lumea celor doi artiști amestecă realul cu imaginarul, puritatea și sublimul cu monstruosul, crezând până la capăt în caracterul hierofanic al tuturor întâmplărilor și lucrurilor.

foto: cinematheque.fr

Italiani în orașe de pe malul românesc al Dunării (I)

foto: treator.ro

Prezența italiană în orașe de pe malul Dunării este semnalată, încă din secolele XII și XIII, într-o serie de documente care se referă la traficul de mărfuri efectuat de corăbii venețiene, pisane sau genoveze, pe Dunăre, un port cunoscut fiind cel de la Nedeea-Cetate. Așezarea genovezilor, începând cu secolul XIII, în cetățile Moncastro (Cetatea Albă), Licostomo (Chilia) sau Vicina de la gurile Dunării, a fost o decizie strategică deoarece puteau, astfel, controla un segment important al căilor comerciale europene care legau Orientul de Marea Neagră și de Marea Baltică.

Încă din anul 1261, genovezii încheie *Înțelegerea cu Bizanțul* și obțin dreptul de monopol asupra comerțului din bazinul Mării Negre, continuându-și activitatea comercială la gurile Dunării până în secolul XV, cu precădere în orașul-port Chilia. Din secolul XVII încep să se închege colonii de italieni și la Galați.

Italianii se stabilesc, de asemenea, la Turnu Severin, unde au lucrat în construcții, ca arhitecți, sculptori, pictori sau meșteri pietrari. Printre aceștia se întâlnesc nume ca: Darini, Dante, Giacomini, Fragiacomino, Molinaro, Vanderti, Scotti și, respectiv, la Oravița sau Moldova Nouă, cum erau cei din orașul Carnia, care au emigrat în Banat, în prima jumătate a secolului XIX și au lucrat aici la exploatarea lemnului. De altfel, este bine cunoscută componența multiethnică a populației din orașele dunărene, populație din rândul căreia făceau parte și etnici italieni.

În Țara Românească și Muntenia, îndeosebi în urma păcii de la Adrianopol din 1829, ca urmare a liberalizării comerțului, s-a dat libertate totală navigației vaselor străine pe Dunăre.

S-a consolidat, astfel, o prezență importantă a italienilor în orașele Brăila și Galați, unde s-au așezat, mai ales, ca negustori și comercianți, deschizându-și după 1815, **Case comerciale** pentru exportul de cereale, dintre care îi amintim pe: Roca, Pedimonte, Peretti, Bega sau Fanciotti, ai căror descendenți pot fi întâlniți până în zilele noastre.

La acestea se adaugă **Societăți comerciale** precum: Cebolini, Caravego, Delvecchio, Delviniotti, Marchesini, Dall'Orso iar mai târziu Companii navale din care cea mai importantă era La Società di Navigazione generale italiana Florio e Rubotino. Apar și **instituții specifice**, cum sunt Casa d'Italia, Camera di Commercio, Biblioteca Dante Alighieri,

La presenza italiana nelle città sulla sponda del Danubio è segnalata fin dai secoli XII e XIII, all'interno di documenti riguardanti il traffico delle merci realizzato da imbarcazioni veneziane, pisane o genovesi sul Danubio, dov'era conosciuto il porto di Nedeea-Cetate. L'insediamento dei genovesi, a partire dal XIII secolo, nelle cittadelle di Moncastro (Cetatea Albă), Licostomo (Chilia) o Vicina alle foci del Danubio, è stata una decisione strategica poiché in questo modo era possibile controllare un segmento importante delle vie commerciali europee che legavano l'Oriente al Mar Nero e al Mar Baltico.

Già nel 1261, i genovesi stipulano un *Accordo con Bisanzio* e ottengono il diritto di monopolio sul commercio nel bacino del Mar Nero, continuando la loro attività commerciale alle foci del Danubio fino al XV secolo, soprattutto nella città portuale di Chilia. A partire dal XII secolo, cominciano a prendere forma colonie di italiani anche a Galați.

Gli italiani si stabiliscono anche a Turnu Severin, dove hanno lavorato nell'edilizia, come architetti, scultori, pittori e scalpellini. Tra questi appaiono nomi come: Darini, Dante, Giacomini, Fragiacomino, Molinaro, Vanderti, Scotti e anche a Oravița o Moldova Nouă, perché erano italiani provenienti dalla città di Carnia ed emigrati in Banato nella prima metà del XIX secolo, dove si occupavano della lavorazione del legname. D'altra parte è rinomata la composizione multiethnica delle popolazioni presenti nelle città danubiane, cui appartenevano anche originari italiani.

Nei Principati Romeni (Moldova e Țara Românească), soprattutto dopo la pace di Adrianopoli del 1829, come conseguenza della liberalizzazione del commercio, è stata sancita la totale libertà di navigazione sul Danubio delle imbarcazioni straniere.

In questo modo si è consolidata un'importante presenza italiana nelle città di Brăila e Galați, dove si sono stabiliti specialmente venditori e commercianti, e dove nel 1815 hanno aperto le **Case Commerciali** per l'esportazione dei cereali, tra cui ricordiamo, Roca, Pedimonte, Peretti, Bega e Fanciotti, i cui discendenti si possono incontrare ancora oggi.

A queste si aggiungono le **Società Commerciali** come, Cebolini, Caravego, Delvecchio, Delviniotti, Marchesini, Dall'Orso, cui più tardi si aggiungeranno le Compagnie Navali e tra quelle, la più importante: La società di navigazione generale italiana Florio e

Palatul Marincu din Calafat (decorațiuni exterioare și interioare – Pietro Adotti).

de Roxana Comarnescu

Încă din Evul Mediu, Dunărea și Marea Neagră au constituit, prin importanța lor comercială, o atracție pentru venețieni și genovezi.

Fin dal Medio
Evo, il Danubio
e il Mar Nero,
per la loro
importanza
commerciale,
sono stati fonte
d'attrazione
per veneziani e
genovesi.

Monumentul Eroilor de
la Drobeta Turnu Severin
(pietrar Carol Umberto)

LUGLIO • SETTEMBRE

Società Italiana di Beneficenza, precum și o școală care funcționa pe lângă Biserica romano-catolică din orașul Galați.

Între anii 1824-1833, Giuseppe Garibaldi a navigat pe Dunăre cu navele: *Costanza*, *Cortese*, *Nostra Signora delle Grazie*, *Clorinda*, pe ruta Constantinopol-Odessa-Taganrog, cu o posibilă acostare la Galați, el vizitând, de altfel, orașul și în anul 1826. O contribuție importantă la evoluția orașului Galați a avut-o un atelier naval, care lansa prin anul 1842 ambarcațiunile brigantine, iar arhitectul Raimondi proiecta și construia, cu piatră adusă din Italia, cheiul care poate fi văzut și astăzi.

Un caz interesant de inovare tehnică adus de italieni a fost cel al **Fabricii de pâine** a lui Ernesto Gerbolini și Antonio Borghetti din Brăila, care și-a început activitatea de producție în anul 1859. Fabrica deținea prima moară mecanică din oraș, o mașină cu aburi adusă de la Londra, care avea atașată o pompă hidraulică foarte puternică și care, ulterior, va aproviziona cu apă curentă tot orașul.

La nivel cultural, italienii se remarcă pe palierul artei teatrale, prin diverse companii ambulante de teatru sau prin activitatea unor personalități, precum actrița italiană Fanny Tardini, fondatoare de trupe de teatru. În ceea ce privește muzica, îl putem aminti pe Luigi Ademolo, care a înființat în anul 1853, la Galați, un mic teatru unde se jucau comedii și opere cu o orchestră înjghebată din mai mulți italieni, care lucrau la magaziile schelelor din port.

Un alt domeniu la dezvoltarea căruia și-au adus italienii contribuția este domeniul presei. În decembrie 1839, apărea în limba română prima gazetă economică a Principatelor Unite, denumită: *Mercur, jurnal comercial al portului Brăila*, care ulterior, din 1840, era organizată pe două coloane, una în limba română și cealaltă în limba italiană, pentru ca din anul 1841 să fie publicată în fiecare din cele două limbi, în numere distincte și simultane. O altă publicație economică a fost fondată, la Galați, de Mario Pietro Cugino, în decembrie 1846: *Dunărea. Jurnal de comerț, agricultură și navigație*. Acest săptămânal era tipărit la tipografia italianului Francesco Monferrato, care a funcționat între anii 1845-1871.

De-a lungul anilor comunitatea italienilor din orașele dunărene s-a diminuat, treptat, din motive bine cunoscute: războaie, repatriere voluntară sau forțată, plecări temporare sau definitive în căutare de lucru, după 1990. Și totuși, comunități de italieni mai există și astăzi în multe zone dunărene.

foto: mapio.net

Rubotino. Appaiono anche **istituzioni specifiche**, come la Casa d'Italia, la Camera di Commercio, la Biblioteca Dante Alighieri, la Società Italiana di Beneficenza, e anche una scuola che funziona accanto alla chiesa romano-cattolica della città di Galați.

Tra gli anni 1824 e 1833, Giuseppe Garibaldi ha navigato sul Danubio con le navi *Costanza*, *Cortese*, *Nostra Signora delle Grazie* e *Clorinda* sulla rotta Constantinopoli-Odessa-Taganrog con un possibile ormeggio a Galați, città che visitò anche nell'anno 1826. Un contributo importante all'evoluzione della città di Galați è stato il cantiere navale che nel 1842 presentava le prime imbarcazioni brigantine, mentre l'architetto Raimondi progettava e costruiva, con pietra proveniente dall'Italia, la banchina presente ancora oggi.

Un caso interessante d'innovazione tecnica proposta dagli italiani è stata la **Fabbrica di pane** di Ernesto Gerbolini e Antonio Borghetti a Brăila, che ha avviato la propria attività di produzione nell'anno 1859. La fabbrica possedeva il primo mulino meccanico della città, una macchina a vapore proveniente da Londra, collegata a una pompa idraulica molto potente che più tardi avrebbe rifornito d'acqua corrente l'intera città.

A livello culturale, gli italiani si fanno notare nell'arte teatrale, attraverso diverse compagnie teatrali ambulanti o grazie all'attività individuale di alcuni, come l'attrice italiana Fanny Tardini, fondatrice di compagnie teatrali. Per la musica, possiamo ricordare Luigi Ademolo, che nel 1853 ha creato un piccolo teatro in cui si rappresentavano commedie e operette con un'orchestra composta soprattutto da italiani, che lavoravano nei depositi sui ponteggi del porto.

Un altro ambito arricchito dal contributo degli italiani è quello della stampa. Nel dicembre del 1839, appariva in lingua romena la prima gazzetta economica dei Principati Uniti, chiamata *Mercurio, giornale commerciale del porto di Brăila*, e che poi, dal 1840, sarebbe stata organizzata su due colonne, una in lingua romena e l'altra in italiano, per essere infine pubblicata nel 1841 in entrambe le due lingue, in numeri distinti e simultanei. Un'altra rivista economica è stata fondata a Galați da Mario Pietro Cugino, nel dicembre del 1846: *Danubio. Il giornale di commercio, agricoltura e navigazione*. Questo settimanale era stampato nella tipografia dell'italiano Francesco Monferrato, attiva tra il 1845 e il 1871.

Negli anni la comunità italiana delle città danubiane è progressivamente diminuita, per motivi ben noti: guerre, rimpatri volontari o forzati, partenze temporanee o definitive in cerca di lavoro, dopo il 1990.

Italiani nelle città
sulla sponda romena
del **Danubio** (I)

Departe de țară.

Aspecte din viața diasporei românești în Italia

Cea mai mare parte a acțiunii se petrece în sudul Italiei, în zona Napoli, fiind amintite localități precum: San Marco Evangelista, San Nicola la Strada, Caserta.

Personajele sunt români, italieni, albanezi. Personajul principal este Florica, o femeie de vreo 40 de ani din Ardeal, plecată să muncească în Italia pentru a-și putea întreține familia. Autorul, care este și narator și personaj, acordă mare importanță elementelor de civilizație specifice Italiei, pe care le prezintă de cele mai multe ori în antiteză cu cele românești.

Sunt numeroase în roman pasaje descriptive scrise cu obiectivitate, cu bun simț și echilibru de către un român dornic de cunoaștere și dispus să ofere și altora din rezultatele experienței sale. Astfel sunt prezentate peisajul, clima, agricultura, obiective culturale, gastronomia, obiceiuri.

Românii sunt impresionați, în primul rând, de peisajul Italiei: cu plantații de portocali, mandarina, grepfrut, rodii sau lămâi și cu suprafețe întinse cultivate cu broccoli. „Tot în perioada toamnă-iarnă abundă fructele exotice: mandarine, portocale, grepfrut, rodii. Un singur arbust înflorește tot timpul, indiferent de anotimp, și face în continuu fructe; când unele sunt coapte, altele de-abia s-au format, iar alături sunt alte flori și boboci care așteaptă să plesnească. Acesta este lămâiul”, remarcă autorul.

Marea Mediterană oferă un loc de atracție și de relaxare pentru românii care își propun să profite cât mai mult de darurile ei, deoarece în țară costul unui sejur la Marea Neagră, depășește posibilitățile financiare ale unui om obișnuit.

Notațiile despre climă sunt exacte și sunt rezultatul observației directe a celui care a avut posibilitatea să-și desfășoare existența aici, în succesiunea anotimpurilor: „În această zonă, verile sunt toride cu călduri care uneori ajung și la 50 de grade. În schimb, iernile sunt blânde. Uneori mai cad câțiva fulgi jucăuși de nea, dar nu acoperă pământul. Doar bruma

În anul 2018, scriitorul vâlcean Ion Nălbitoru a publicat la Editura Kitcom romanul „Departe de țară,” rezultat al experienței pe care a trăit-o timp de doi ani, împreună cu familia sa, în Italia. Cartea se remarcă în primul rând prin realismul, autenticitatea, sinceritatea cu care tratează unul din aspectele majore ale vieții contemporane actuale, migrația forței de muncă dintr-o țară în alta.

La maggior parte dell'azione si svolge nel sud dell'Italia, nella zona di Napoli, in cui sono ricordate località come: San Marco Evangelista, San Nicola la Strada, Caserta.

de Elena Trifan

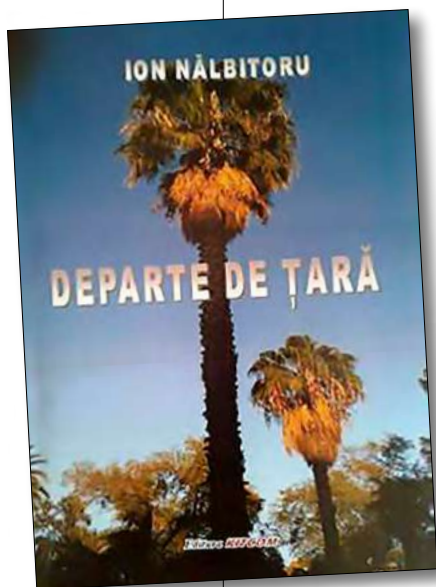
I personaggi sono romeni, italiani, albanesi. Il personaggio principale è Florica, una donna di circa 40 anni proveniente dalla Transilvania e trasferitasi a

lavorare in Italia per mantenere la sua famiglia. L'autore, che è anche narratore e personaggio, accorda molta importanza agli elementi specifici della civiltà italiana, che egli presenta molto spesso in antitesi a quelli romeni.

Nel romanzo, sono numerosi i passaggi descrittivi resi con obiettività, buon senso ed equilibrio da parte di un romeno desideroso di conoscere e disposto a offrire anche ad altri i risultati della sua esperienza. Perciò, sono presentati il paesaggio, il clima, l'agricoltura, gli obiet-

tivi culturali, la gastronomia, le abitudini.

I romeni sono colpiti innanzitutto dal paesaggio italiano: le piantagioni d'arance, mandarini, pompelmi, melograni e limoni e le estese porzioni di terra coltivate a broccoli. “Tutto il periodo autunno-inverno abbonda di frutti esotici: mandarini, arance, pompelmi, melagrane. Un singolo arbusto fiorisce tutto il tempo, a prescindere dalla stagione,

își mai face apariția, uneori, iarna. Toamna însă este foarte mohorâtă și capricioasă. Uneori plouă torențial, neîntrerupt, câte două luni. „Larna pare o toamnă prelungită și, în mod curios pentru un român, este anotimpul coacerii și culegerii fructelor exotice.

Economia Italiei este prezentată prin prisma locurilor de muncă ale românilor: agricultura și anume plantațiile de tutun și de portocali, construcțiile, îngrijirea bătrânilor și agențiile de ocupare a forței de muncă.

Comparativ cu dezastrul din România, Italia practică o agricultură performantă, bine organizată

Nell'anno 2018, lo scrittore di Vâlcea, Ion Nălbitoru, ha pubblicato per la Casa Editrice Kitcom il romanzo "Lontano dalla patria", risultato dell'esperienza vissuta per due anni, insieme alla sua famiglia, in Italia. Il libro si fa notare innanzitutto per il realismo, l'autenticità, la sincerità con cui tratta uno degli aspetti maggiori dell'attuale vita contemporanea, la migrazione della forza lavoro da un paese all'altro.

și utilată. Statul le închiriază pământ celor care vor să facă agricultură, îi subvenționează, le cumpără produsele și, astfel, cultivatorul se alege cu un câștig substanțial. Toate lucrările se fac mecanizat, toți cultivatorii beneficiază de sisteme de irigații foarte simple dar eficiente și lucrează cot la cot cu angajații. Tutunul este singura plantă care nu se recoltează mecanizat. Produsele agricole sunt comercializate pe piața internă. Provenind din țara dezastrului economic, autorul volumului este atent și la starea șoselelor și nu ezită să le compare cu cele din țara sa: „La noi, șoseaua are numai urcușuri și coborâșuri, ocolind orice moviliță de pământ, pe când la ei infrastructura este formată din foarte multe superstrăzi și autostrăzi fără gropi în asfalt, fără denivelări, iar acolo unde relieful are forme variate, drumul european continuă pe viaducte și tuneluri.”

Este plăcut impresionat și de faptul că sunt respectate regulile de circulație.

e fa frutti di continuo; quando alcuni sono maturi, altri si sono appena formati, e accanto a quelli ci sono altri fiori e germogli che aspettano di sbocciare. Questo è l'albero di limone”, osserva l'autore.

Il Mar Mediterraneo offre attrazioni e relax ai romeni che intendano approfittare il più possibile dei suoi doni, poiché nel nostro paese il prezzo di un soggiorno sul Mar Nero supera le possibilità finanziarie di una persona normale.

Le considerazioni sul clima sono esatte e sono il risultato delle osservazioni dirette di chi ha avuto la possibilità di vivere lì la propria esistenza, nella successione delle stagioni: “In questa zona le estati sono torride, con temperature che a volte raggiungono i 50 gradi. D'altro canto, gli inverni sono miti. Alle volte cade qualche giocoso fiocco di neve ma non si posa al suolo. Solo la brina fa la sua apparizione, a volte, d'inverno. L'autunno però è alquanto uggioso e capriccioso. In alcuni casi, una pioggia torrenziale cade ininterrotta per un paio di mesi”. “L'inverno sembra una prosecuzione dell'autunno e, in modo curioso per un romeno, è la stagione di maturazione e raccolta della frutta esotica”.

Leconomia dell'Italia è presentata attraverso gli impieghi dei romeni: agricoltura, in particolare nelle piantagioni di tabacco e arance, edilizia, assistenza agli anziani e agenzie di collocamento.

In confronto al disastro della Romania, l'Italia pratica un'agricoltura efficiente, ben organizzata e attrezzata. Lo stato affitta la terra a quanti vogliano fare agricoltura, offre loro sovvenzioni, compra i loro prodotti e in questo modo, il coltivatore ottiene guadagni sostanziali. Tutti i lavori sono meccanizzati, tutti gli agricoltori beneficiano di sistemi d'irrigazione molto semplici ma efficaci e lavorano gomito a gomito con i dipendenti. Il tabacco è l'unica pianta che non può essere raccolta meccanicamente. I prodotti agricoli sono commercializzati sul mercato interno. Poiché proviene dal paese del disastro economico, l'autore del volume è attento anche alla condizione delle strade e non esita a confrontarle con quelle del suo paese: “Da noi, i viali non sono altro che salite e discese, mentre cerchi di aggirare ogni tipo di prominenza del terreno, invece da loro l'infrastruttura è composta da molte superstrade e autostrade senza buche nell'asfalto, senza dislivelli, e lì dove il rilievo ha diverse forme, la strada europea continua su viadotti e gallerie”.

Lontano dalla patria. Aspetti di vita della diaspora romena in Italia

Romancierul este pasionat de cultură și încearcă să transmită rezultatul cunoașterii sale celorlalte personaje și, bineînțeles, cititorilor săi. Astfel, pagini întregi sunt dedicate în roman descrierii exacte și obiective a Palatului Regal de la Caserta (Palazzo Reale sau Reggia di Caserta) care a fost construit din inițiativa lui Carol de Bourbon, rege al Regatelor Napoli și Sicilia, apoi rege al Spaniei. Proiectul aparține arhitectului Luigi Vanvitelli și finalizarea construcției a realizat-o fiul său, Carlo Vanvitelli (1752-1780). Măreța construcție are formă dreptunghiulară (253 × 202 m și o înălțime de 41 m), are patru curți interioare (72 × 52 m), 34 de scări și 1200 de camere”.

Palatul se bucură și de un parc impresionant „care se desfășoară pe trei kilometri, până la cascada... cu magnificele sale grădini, cu grupuri de statui, bazine cu apă în care înnoată crapul, alei ce străbat spațiile verzi și pădurea alcătuită din cele mai diverse specii: de foioase, rășinoase și quercinee, până la cele exotice”. Privirea autorului este atrasă, în mod deosebit, de Castelluccia, „un mic castel înconjurat de un mic canal”, Peschiera Grande (Marea crescătorie de pește), ruinele unui templu italian, Grădina Italiană și Grădina Engleză, Terasa de trandafiri și numărul mare de fântâni: Fontana Margherita, (Fântâna Margaretei), Fontana dei Delfi (Fântâna Delfinilor), Vasca e Fontana di Eolo (Bazinul și Fântâna lui Eol), Fontana di Cerere (Fântâna lui Ceres), Fontana di Venere e Adonis, Fontana di Diana e Atteone (Fântâna Diane și a lui Acteon).

Bucătăria italiană își are originalitatea și diversitatea ei și foarte des în roman sunt menționate mâncăruri și băuturi italienești, cunoscute și la noi: pizza, spaghetti, mozzarella, panettone (cozonac care se consumă numai de Crăciun și de Paști), colomba (cozonac în formă de porumbel, ca simbol al păcii dar și al Duhului Sfânt), limoncello (o băutură digestivă, slab alcoolizată, preparată din coajă de lămâie, zahăr și alcool). Foarte apreciate sunt și vinurile italiene.

În ceea ce privește mediul social în care se desfășoară acțiunea, după cum remarcă și Florica, femeia plecată în lume să își împlinească destinul și în Italia și în România, oamenii sunt de două feluri, și buni și răi: „Italienii nu sunt chiar așa de răi la suflet, își zise Florica, mergând alături de patroana sa, cu plasele pline cu alimente. Nici românii nu sunt toți buni la suflet. Baroneasa este româncă și face bani pe exploatarea unor tinere. Au și italienii uscăturile lor, dar sunt și oameni buni ca pâinea lui Dumnezeu”.

Relațiile dintre români și italieni sunt și ele și bune și rele, după cum sunt și oamenii care le întrețin. Pe plantațiile de tutun și în construcții, români, albanezi și italieni trăiesc în armonie, chiar și în relații de prietenie, fiind receptivi și unii și alții la elementele de civilizație specifice altor țări de proveniență, la necazurile și izbânzile celorlalți.

Marcată de disensiuni este viața badantelor „îngrijitoare de bătrâni la domiciliul acestora”, probabil și datorită vârstei înaintate și a bolilor de care suferă persoanele pe care trebuie să le îngrijească dar

Egli è piacevolmente sorpreso anche dal rispetto delle norme stradali.

Il romanziere è appassionato di cultura e cerca di trasmettere il risultato delle sue conoscenze ad altre persone e naturalmente ai suoi lettori. Così, intere pagine del romanzo sono dedicate alla descrizione esatta e obiettiva del Palazzo Reale di Caserta (Palazzo Reale o Reggia di Caserta), costruito su iniziativa di Carlo di Borbone, re dei regni di Napoli e di Sicilia, poi re di Spagna. Il progetto appartiene all'architetto Luigi Vanvitelli e la realizzazione della struttura è stata portata a termine da suo figlio, Carlo Vanvitelli (1752-1780). La grandiosa costruzione ha la forma di un quadrato (253 × 202 m e un'altezza di 41 m) e dispone di quattro cortili interni (72 × 52 m), 34 scalinate e 1200 camere.

Il palazzo beneficia di un parco impressionante, “che si estende per tre chilometri, fino alla cascata... con i suoi magnifici giardini, con i gruppi statuari, le piscine in cui nuotano le carpe, i sentieri che attraversano gli spazi verdi e il bosco costituito da diverse specie: fogliose, resinose e quercinee, fino a quelle esotiche”. Lo sguardo dell'autore è particolarmente attratto da Castelluccia, “un piccolo castello circondato da un canale anch'esso di piccole dimensioni”, Peschiera Grande (vasto allevamento di pesce), le rovine di un tempio italiano, il Giardino Italiano e il Giardino Inglese, la Terrazza delle rose e il gran numero di fontane: la Fontana Margherita, la Fontana dei Delfini, la Vasca e Fontana di Eolo, la Fontana di Cerere, la Fontana di Venere e Adone, la Fontana di Diana e Atteone.

La cucina italiana ha la propria originalità e diversità e molto spesso nel romanzo sono citati cibi e bevande italiane conosciute anche da noi: pizza, spaghetti, mozzarella, panettone, colomba, limoncello. Anche i vini italiani sono molto apprezzati.

In merito all'ambito sociale in cui si svolge l'azione, come sottolinea anche Florica, donna partita per il mondo a compiere il proprio destino in Italia e in Romania, ci sono due tipi di persone, buone e cattive: “Gli italiani non sono poi così malevoli, si disse Florica, camminando accanto alla sua padrona, con le sporte piene di alimenti. Neppure i romeni sono tutti di buon cuore. La baronessa è romena e guadagna sfruttando alcune ragazze. Anche gli italiani hanno le loro canaglie, ma anche persone buone come il pane”.

Le relazioni tra romeni e italiani sono anch'esse buone o cattive, così come le persone che le intrattengono. Nelle piantagioni di tabacco e nell'edilizia, romeni, albanesi e italiani vivono in armonia, e perfino in rapporti amichevoli, poiché sono tutti sensibili agli elementi tipici di ciascuno dei paesi di provenienza, ai problemi e ai successi degli altri.

È invece segnata dalle divergenze la vita delle badanti “che si occupano degli anziani presso le case di questi ultimi”, forse per via dell'età avanzata e delle malattie di cui soffrono le persone da accudire, ma anche a causa di un modo di vivere completamente diverso, nell'intimità delle loro case. La morte dell'anziana di cui Florica si occupa, una delle eroine

și a unui mod de viață total diferit, în intimitatea căminului lor.

Moartea bătrânei pe care o îngrijea Florica, una din eroinele romanului, este un bun prilej pentru autor de a prezenta obiceiurile de înmormântare: „După înmormântarea bătrânei, rămase impresiunată de felul în care se desfășura procesiunea funerară la italieni: fără jale, fără lumânări peste lumânări aprinse, fără pomană. Și cimitirul o impresiună. Nu avea cruci, era ca un mic cartier cu cavouri și construcții pe câte trei niveluri, unde era depus mortul. Cei mai înstăriți duceau mortul într-un fel de bloc și-l puneau într-o nișă în perete, a cărei ușă o zideau”.

În romanul *Departe de țară* autorul se dovedește a fi un om instruit, cu o dorință nestăpânită de a cunoaște oamenii, structura lor intimă, resorturile care-i fac să acționeze într-un fel sau altul, ajungând la o bună cunoaștere a realităților prezentate și a psihologiei oamenilor, dornic să ofere o informație inedită și accesibilă; dezvoltă cu multă fluență firul epic al povestirii, presărându-l discret și binevenit cu descrieri și scene de dialog.

Cartea domnului Ion Nălbitoru are o puternică valoare documentară și este un ghid util pentru toți cei dornici să călătorească sau să muncească în Italia.

del romanzo, è una buona occasione per l'autore di presentare le tradizioni del rito funebre: “Dopo il funerale dell'anziana, era rimasta colpita dal modo in cui si svolgeva la processione funebre degli italiani: senza afflizione, senza accendere candele su candele, senza offrire del cibo dopo la cerimonia. Anche il cimitero l'aveva impressionata. Non aveva croci, era come un piccolo quartiere di tombe e costruzioni su tre livelli, dov'era deposto il morto. I più ricchi portavano il corpo in una sorta di blocco e lo sistemavano dentro una nicchia nella parete, per poi murarne la porta”.

Nel romanzo *Lontano dalla patria*, l'autore mostra di essere una persona istruita con un enorme desiderio di conoscere gli altri, la loro struttura intima, lo sprone che li spinge ad agire in un modo o in un altro, arrivando a conoscere bene le relazioni presentate e la psicologia delle persone, e desideroso di offrire un'informazione inedita e accessibile; sviluppa con grande fluidità il filo epico del racconto, arricchendolo con discrezione e opportunità di descrizioni e dialoghi.

Il libro di Ion Nălbitoru ha un grande valore documentario ed è una guida utile per chiunque desideri viaggiare o lavorare in Italia.

Diaspora română din Italia, o istorie care trebuie citită printre rânduri

de Victor Partan

Potrivit cifrelor furnizate de reprezentanții Ministerului Românilor de Pretutindeni, 5,6 milioane de români și 4,1 milioane de cetățeni cu origini românești trăiesc în afara granițelor țării. Italia ocupă primul loc în topul țărilor spre care au migrat (și migrează) românii, urmată de Spania și SUA. Concret, sunt peste 1,26 de milioane de români înregistrați ca rezidenți în Peninsula. Neoficial, numărul lor depășește 1,5 milioane.

Iată care era repartizarea acestora, pe regiuni, la data de 1 ianuarie 2019 (sursă: Ministerul Afacerilor Externe): Friuli Venezia Giulia – 25.357 (+ 3,05% în comparație cu 1 ianuarie 2018); Trentino Alto Adige – 13.810 (+2,23); Lombardia – 176.582 (+2,64); Valle d'Aosta – 2.475 (+1,47); Piemonte – 147.916 (-0,34); Liguria – 21.104 (+1,96); Emilia-Romagna – 94.272 (+3,56); Veneto – 126.912 (+3,39); Toscana – 85.095 (+0,56); Marche – 26.207 (+0,01); Umbria – 26.509 (+0,74); Lazio – 233.469 (+0,26); Abruzzo – 26.656 (-0,18); Molise – 4.081 (-1,8); Campania – 42.808 (+1,01); Puglia – 36.090 (+1,19); Basilicata – 9.121 (+0,01); Calabria – 35.851 (+1,58); Sicilia – 58.480 (+2,64); Sardinia – 14.143 (-0,51).

Per total, numărul românilor din Italia a crescut cu 1,42% între 1 ianuarie 2018 și 1 ianuarie 2019. De ce au ales ei să plece din țara natală? În principiu, din același motiv pentru care italienii făceau drumul spre

România la sfârșitul secolului al XIX-lea: pentru o viață mai bună. Este falsă impresia că românii pleacă în Italia ca să fie doar muncitori „cu cărca” în porturi, în construcții sau pe oriunde mai trebuie forță fizică. Printre emigranți sunt, însă, medici, IT-iști, ingineri, agricultori, bucătari, antreprenori și chiar artiști, categorii care se regăseau și în fluxul de acum mai bine de 100 de ani, desigur, cu excepția IT-iștilor.

Unii români apar în presa din Peninsula ca personaje pozitive, alții ca elemente antisociale. În aceeași notă se scria despre italienii veniți în România, în presa de la începutul anilor 1900. Cei mai mulți erau laudați pentru hărnicia, priceperea și profesionalismul lor dar existau și unii care nu respectau legile țării. Între emigrația italiană de atunci și emigrația românească din epoca modernă mai există o legătură, una cu o simbolică aparte: diaspora lor, a italienilor, a devenit, peste timp, diaspora noastră. Italienii au venit și s-au stabilit aici, au întemeiat familii. Mulți dintre urmașii lor, cetățeni români, au plecat în Italia. Câteodată, cartea de istorie trebuie citită printre rânduri...

Despre nuanțele emigrației românilor în Italia și emigrației italienilor în România se va vorbi pe larg cu prilejul mesei rotunde „Istoriile care ne despart, istoria care ne unește”, din cadrul Festivalului Internațional Interetnic „Confluente”, Iași, 4-5 oct. a.c.

0 zi de vară cu friulanii din Craiova

Povestea friulană cu trei personaje este mai mult picturală decât narativă, mai mult meditativă decât istorică. Să o simțim ca și când am merge pe un câmp de pământ proaspăt arat, mirosind a forță nedefinită. Pământul din zona de margine a Craiovei, pentru că despre el este vorba, din Câmpia Olteniei, a fost de când lumea bun de cultivat și binecuvântat de apele Jiului. Pe vremea boierilor Craiovești (cei care l-au sprijinit pe Mihai Viteazul) pământul fertil le aparținea, ulterior a trecut în posesia celor trei mănăstiri, Bucovățul sau cum i se mai zicea Mănăstirea Coșuna, Jitianu și Mănăstirea Ciutura. Cu trecerea timpului, moșiile au intrat în stăpânirea unor boieri, ce le-au exploatat fertilitatea, practicând o agricultură comercială, în special cu cereale. S-au făcut mari averi în Craiova din comerțul cu cereale! Îmi răsună în urechi cuvintele bătrânului Antonio Amzolini, ce s-a prăpădit în anul următor interviului: „pământul era foarte bun de cultivat, îți era drag să-l muncești”, spunea agricultorul friulan care în sacul lui de emigrant își adusese iscusința de a cultiva pământul.

Acum stăteam tăcuți într-o zi toridă de vară, lângă mașina oprită pe marginea drumului, acolo unde fusese satul Italiani sau Talieni, așezarea coloniștilor agricultori friulani. Cât vedeai cu ochii era pământ, pe vreo trei dealuri! Undeva departe se zărea ceea ce mai rămăsese din fundația unor case. Pământul arăta bine, arabil, spre deosebire de cel din partea stângă a drumului, năpădit de buruieni și necultivat de mai mulți ani. Tăceam toți trei, ca și când simțurile cu care este dotată firea omenească nu ar fi fost îndeajuns pentru a înțelege lucrurile ce s-au petrecut la sfârșitul secolului al XIX-lea, când friulanii au emigrat la muncă în Oltenia. Aici se stabiliseră pentru început. Așezarea a fost părăsită pentru că nu dispunea de suficientă apă, așa că au plecat și au întemeiat o altă așezare mai aproape de Craiova, cu nume predestinat, Izvoru Rece.

Aceleași simțuri ne trădau și nu erau suficiente pentru a cunoaște și pătrunde realitatea femeii ce stătea dreaptă la cei 86 de ani ai ei, în ușa apartamentului de bloc, făcându-ne cu mâna.

Maria Belu, născută Amzolini, talianca frumoasă și mândră ce se plimba cu șareta pe moșia părintească, cea a lui Antonio, agricultorul cu patru clase, ce își dăduse fata la meditații de limba franceză la cel mai bun liceu din Craiova. Me-me,

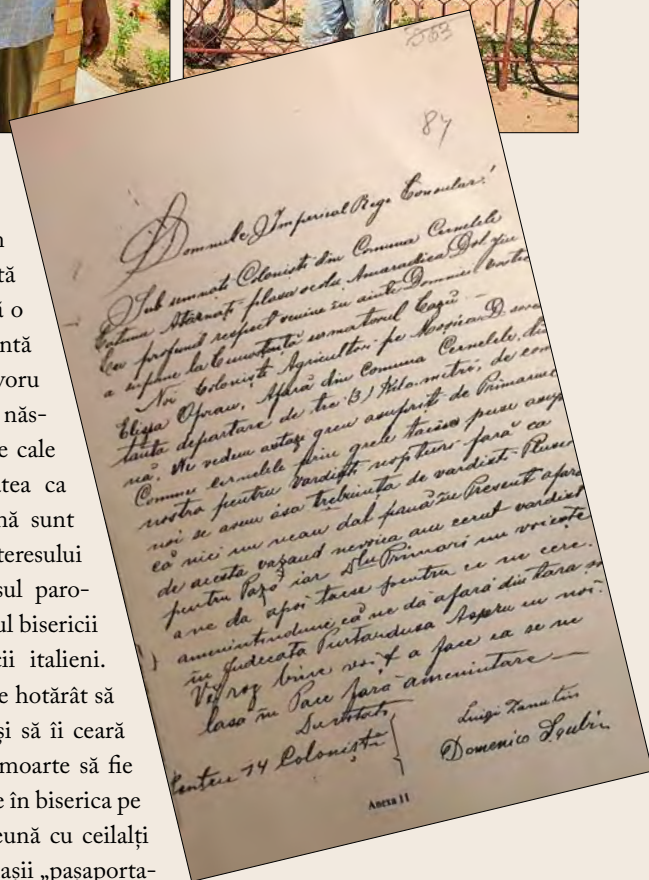

cum îi spun nepoții, a fost iubită și respectată de toți, acum încărunțită încă o dată de tristețea faptului că o colectivitate importantă de friulani, de la Izvoru Rece, locul în care s-a născut și copilărit, este pe cale să își piardă identitatea ca și comunitate. De vină sunt orgoliile, absența interesului etnicilor și dezinteresul parohului, pentru că în jurul bisericii se adunau ei, catolicii italieni. Bătrânul Umberto este hotărât să scrie arhiepiscopului și să îi ceară permisiunea ca după moarte să fie depus pentru 24 de ore în biserica pe care a ridicat-o împreună cu ceilalți meseriași italieni, urmașii „pașaportarilor”, ai celor ce nu au depus pașaportul italian, în schimbul improprietăririi cu pământ.

Majoritatea friulanilor s-au mutat în cimitir; acolo l-am găsit pe Umberto și pe De Nalle muncind cu pasiune la un cavou. De Nalle este licențiat în științe economice, dar recunoaște cu patos și sinceritate, că îi place să construiască, să toarne beton și că poartă în sânge această pasiune păstrată de la înaintași, constructori italieni, ce ridicau în timp record un zid de cărămidă. Admirăm cofrajul dantelat, măsurat la centimetru, gata a primi gălețile cu ciment moale, atât cât trebuie, preparat de Umberto. Vocea puternică se aude în tot cimitirul: „am călătorit mult, cunosc istoria Italiei, a bellunezilor, de acolo am venit noi, dar mie îmi place zidăria, ai mei au fost meseriași, nu agricultori. „Îi știe pe toți, nu critică pe nimeni dar e evident supărat pe conaționali lui”.

Și îmi vin în minte toți cei care astăzi, răspândiți prin toată țara, mândri de ascendența lor italiană asemeni lui, se străduiesc să rămână împreună, să își ducă mai departe îndeletnicirile, tradițiile împreună cu poveștile lor.

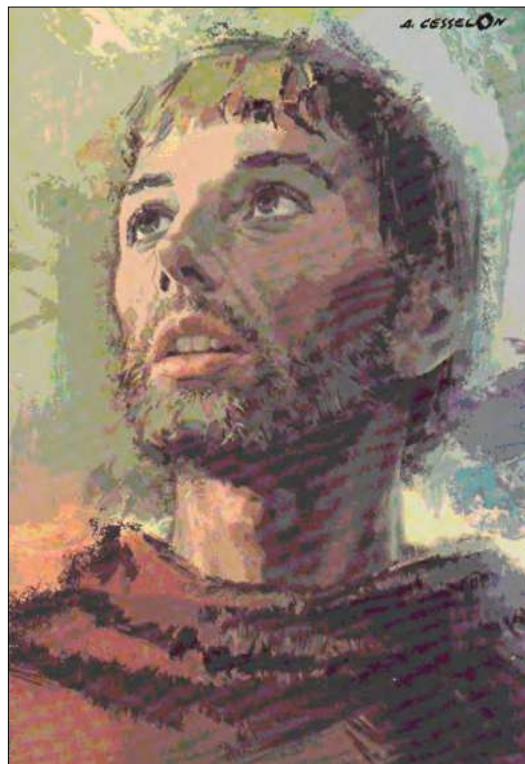
Și văd o mână de oameni interesați și alta de oameni dezinteresați prinși în problemele lor cotidiene, strânși însă în același pumn, comunitatea istorică a italienilor din România.

de Rodica Mixich

Sfântul Francisc de Assisi

Se poate spune că Sfântul Francisc face parte din patrimoniul umanității, fiind, poate, cel mai mare sfânt al sfârșitului de Ev mediu și unul dintre cei mai îndrăgiți. Papa Benedict al XV-lea spunea că „este imaginea lui Cristos cea mai desăvârșită din toate timpurile”, iar Dante Alighieri că este „omul a cărui viață minunată ar fi bine să se cânte în cerescul cor”. Profesorul Ioan Savin spunea despre Sfânt că a unit sărăcia materială cu bogăția spirituală, lepădarea de lume cu bucuria de a fi în lume, independența personală cea mai puternică cu supunerea disciplinară totală, iubirea cu castitatea ideală, ignoranța livrescă cu înțelepciunea cea mai edificatoare, toate trăite și realizate în acest mare mistic al Bisericii creștine. „Arsenie Boca l-a pictat pe Sfântul Francisc cu aureolă, printre sfinți, în biserica de la Drăgănescu, lângă București, considerată Capela Sixtină a României.

tatăl în momentul nașterii, numele său a devenit Francesco, mai ales că mama sa, Donna Pica, era provensală.

Din primii ani ai vieții, Francisc a avut o comunicare specială cu natura și viețuitoarele ei. După o tinerețe plină de petreceri și o viață zburcumată, în toiul luptei dintre Assisi și Perugia, la Ponte San Giovanni, cade prizonier în 1202 și stă închis un an. Aici se îmbolnăvește grav și este eliberat, după ce ai săi îi plătesc răscumpărarea. După aceasta nu a mai simțit nicio atracție pentru viața ușuratică pe care o dusese înainte.

Însănătoșindu-se, se înrolează în cavalerie și pleacă spre Puglia, dar la Spoleto aude un glas care-i spune să-l „slujească pe Stăpân, în locul slujitorului”. Începe să petreacă mult timp în fața unui crucifix din bisericuța Sfântul Damian. Se ruga Dumnezeului Preaînalt: „Luminează cu lumina Ta întunericul inimii mele, dăruiește-mi Credința dreaptă, o speranță neclintită, o dragoste desăvârșită”. Peste puțin timp, avea să audă o voce care părea să vină dinspre crucifixul în stil bizantin: „Mergi și repară-mi lăcașul, care vezi că stă să cadă”. A renovat trei mici biserici: San Damiano, San Pietro della Spina și Porziuncola.

Speriați, tatăl și fratele său, văzând că Francisc își dădea banii pentru lăcașuri sfinte, îl duc în fața Episcopului, cerându-i banii înapoi. Este momentul în care se leapădă de moștenire și de toate bunurile lumești, dăruindu-se unei vieți

de Mihaela Profiriu
Mateescu

Sfântul Francisc este întemeietorul a trei Ordine Franciscane. În afara ordinului din care făcea parte, sub îndrumarea sa au luat ființă al doilea ordin, al călugărițelor Clarisse și al treilea, ordinul Secular, organizat pentru persoanele care nu voiau să-și părăsească viața de familie, dar doreau o trăire creștinească.

Sfântul scria: „Nimeni nu mă învață ceea ce trebuie să fac; dar însuși Cel Preaînalt mi-a revelat că trebuie să trăiesc conform Sfintei Evanghelii.” A trăit, într-adevăr, după Evanghelie și a simțit cuvintele adresate de către Iisus apostolilor ca și cum i-ar fi fost adresate lui.

S-a născut în anul 1181 la Assisi (Umbria), fiind primul copil al familiei unui bogat negustor de stofe. A fost botezat Giovanni, pe când tatăl său, Pietro Bernardone, era plecat în Franța. La întoarcerea sa, după un vechi obicei de a da numele copilului după țara în care era plecat

dedicate lui Cristos, în sărăcie și pocăință, dar cu bucurie și seninătate, precum păsările, care se mulțumesc cu puțin, având însă o deplină libertate. Avea 24 de ani când, eliberat de povara posesiunilor materiale, îmbracă haina săracilor (*il saio* – zdreanță), care stă la originea tunicii franciscane.

În jurul său s-au strâns 12 concetățeni, care au acceptat să ducă o viață de credință, departe de idealurile sociale, formând nucleul Ordinului Franciscan al Fraților Minori, ordin religios mendicant.

În Testamentul său, leagă convertirea sa de întâlnirea cu leproșii pe care îi ajutase în Lazaretul din Vitorinna, în anul 1206. A stat în preajma lor timp de trei ani. Sunt impresionante relatările din această perioadă a celor doi biografi ai vieții Sfântului Francisc, Tommaso da Celano, contemporan cu Francisc, și Sfântul Bonaventura, care îl numea „Omul lui Dumnezeu”.

Printre bisericile reparate de Francisc s-a aflat și cea închinată „Sfintei Marii a Îngerilor”, care se va numi „Porziuncola”. Ascultând, la Porziuncola, Evanghelia Liturghiei în cinstea apostolilor, își dă seama de vocația sa de a mărturisi Evanghelia, de a duce o viață în umilință și sărăcie și că singura modalitate pentru întreținere era munca umilă, considerându-i pe toți egali. În anul 1209, Papa Innocențiu al III-lea aproba, oral, ca acest ordin să predice (*Regula Prima*, 1210, Roma), iar în 1223 este aprobată *Regula Bullata* de către Papa Honorius al III-lea, care strânge legătura Ordinului cu Biserica.

Predicile sale au chemat pe mulți la credința învățăturilor lui Cristos. Printre aceștia a fost și Clara Scifi care, de Florii, a părăsit casa părintească, retrăgându-se la Biserica Sfântul Damian, alăturându-se grupului lui Francisc. Ea s-a născut în Assisi și a fost botezată în aceeași biserică în care a fost și Francisc. Aceasta va conduce Ordinul Clariselor (cu numele inițial de Damianite), partea feminină a Ordinului Franciscan. Ea va fi numită „Crinul din Valea Umbriei.”

Francisc dorea să-și propovăduiască într-un teritoriu mai extins predicile și intenționa să-i convertească pe sarazini, vrând să ducă Cuvântul Domnului în mijlocul necredincioșilor. Credința îi descoperise fraternitatea universală a oamenilor, toți având același Tată. În 1212 a pornit spre Răsărit, dar a eșuat pe coasta Dalmației. În 1214, pornește către Maroc, prin Spania, dar se îmbolnăvește și se întoarce acasă. În 1219, navighează din Ancona, către Acre și Damietta. Aici este dezamăgit de cruciați. Într-un atac, trece prin liniile dușmane, se lasă prins și ajunge la sultanul egiptean Melek el Kamel, cu misiune Evanghelică, opusă ideilor cruciaților. Pentru a-i încerca credința în Dumnezeu, sultanul l-a pus să treacă printr-un foc mare, iar Francisc, fără să crâcnească, a trecut, nefiind vătămat. Sultanul este impresionat de personalitatea lui Francisc, dar nu

se convertește. Francisc refuză darurile scumpe oferite și se întoarce la armata creștină, după ce a dovedit că era posibil dialogul între două mari religii, care au rădăcini comune, prin tatăl tuturor, Abraham.

Merge apoi în pelerinaj în Țara Sfântă. L-a autorizat pe fratele Anton (de Padova), care era doctor în științe teologice și filosofice, să-i învețe pe confrății săi Sfânta Teologie, iar în 1219 și-a trimis frații în toate țările Europei. El dorea ca frații să trăiască în mici grupuri, dar în mijlocul lumii și în deplină armonie.

Se spune că avea și puterea de a comunica cu păsările și animalele: predica rândunecelor și chiar ar fi poruncit unui lup foarte periculos să nu mai terorizeze oamenii locului.

În 1220, Sfântul se întoarce în Italia, unde participă la Adunarea rogojinilor de la Porziuncola, unde au participat 5000 de călugări.

Au fost mai multe încercări de a-l convinge pe Francisc să treacă la formele de viață călugărească existente, însă acestea nu au avut succes. În ultimii ani, Francisc nu a mai deținut funcții oficiale în

Salvador Maella,
Sfântul Francisc din
Assisi primind stigmatul,
1787, Muzeul de Artă Los
Angeles

RUGĂCIUNEA SFÂNTULUI FRANCISC DE ASSISI

Doamne, fă din mine unealta Păcii Tale,
Acolo unde este ură s-aduc iubire,
Acolo unde este ofensă s-aduc iertare,
Acolo unde este dezbinare s-aduc unire,
Acolo unde este minciună s-aduc adevăr,
Acolo unde este neîncredere s-aduc credință,
Acolo unde este disperare s-aduc speranță,
Acolo unde este întuneric s-aduc lumina Ta,
Acolo unde este tristețe s-aduc bucurie.

O, Stăpâne, nu te-am căutat atât
Spre a fi consolată... cât pentru a consola,
Spre a fi înțeles... cât pentru a înțelege,
Spre a fi iubit... cât pentru a iubi.

Deoarece:

Dând... primești,
Pierzând... găsești,
Iertând... ești iertat,
Murind... reinții la viața eternă.

Ordin, iar în 1223, se retrage la un schit pe Valea Rieti (aproape de Greccio). Aici are loc celebra Liturghie din noaptea Nașterii Domnului, unde a cântat chiar el Evanghelia Nașterii. Așa s-a născut pentru prima oară un „presepio” (reprezentarea nașterii lui Iisus), „Ieslea”. Se retrage apoi pe muntele Alverno pentru a se pregăti pentru sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci (14 Septembrie) și aici primește, în extaz, darul Sfintelor Stigmat (cele cinci răni ale lui Iisus) în Casentino. Cicatricile au rămas ascunse până a murit.

Grav bolnav și aproape orb, cere să fie dus în grădina mănăstirii surorilor Clarisse pentru a fi îngrijit de Clara. Acolo, într-o colibă de nuiel, pe pământ, își dictează Testamentul, în care își roagă frații să rămână credincioși „Domniței Sărăcia”. Aici a scris textul și a compus melodia „Cântecul Fratelui Soare” sau „Cântecul Creaturilor”, unul dintre cele mai profunde imnuri atât din religie, cât și din literatura medievală. Iubirea ar trebui să unească toate creaturile pământului, dând slava lui Dumnezeu. În final, mulțumește Domnului pentru Sora noastră – moartea trupească. Au rămas în urma lui și 30 de scurte scrisori în dialectul umbrian.

A trecut prin suferințele unor așa ziși, „chirurgi” și tratamente primitive, murind în cele din urmă la vârsta de numai 45 de ani, la Porziuncola, Assisi. Era seara zilei de 3 octombrie 1226. Pleca din viață spunând Psalmul 141: „Scoate din temniță sufletul meu ca să proslăvească numele tău. Aduna-se-vor dreptii împrejurul meu, când îmi vei arata Tu bunătatea Ta”.

Trupul său neînsuflețit a fost dus în Biserica San Giorgio din Assisi, cu toate că el spera să fie dus la groapa săracilor (Colle del Inferno). Apoi,

osemintele sale au fost transferate în Basilica Nuova, construită special pentru a le adăposti. În 1230 basilica era decorată cu fresce ale lui Giotto. Printre ele se afla și fresca în care Francisc săruta leprosul. Rămășițele sale au fost redescoperite în 1818, deoarece locul a fost ținut secret până atunci și reînchinate mai întâi într-un cavou bogat ornamentat, apoi, în 1932, într-unul foarte simplu. Pesemne că de dincolo a dorit aceeași simplitate pe care și-a dorit-o și în viață.

Assisi a devenit un centru de pelerinaj pentru franciscanii (și nu numai) din toată lumea, iar Basilica Sfântului Francisc a fost inclusă în lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

După dispariția sa, au apărut tensiuni între membrii spiritualiști și conventuali, criză depășită cu sprijinul lui Bonaventura de Bagnoregio.

Ordinul Franciscanilor funcționează și astăzi, fiind una dintre cele mai extinse organizații caritabile din lume.

Francisc a fost canonizat în 16 Iulie 1228 de către vechiul sau prieten, Grigore al IX-lea, fostul cardinal Ugolino. În 1939, Papa Pius al XII-lea l-a proclamat Patronul Italiei, spunând că a fost „cel mai italian dintre sfinți și cel mai sfânt dintre italieni”. La 14 noiembrie 1979, Papa Ioan Paul al II-lea l-a declarat pe Sfântul Francisc „Patron al celor ce cultivă Ecologia”. În pădurea Montecasale se află monumentul Patronului Ecologiei. Este și patronul orașului american San Francisco.

Celebrarea sa de către romano-catolici se face pe 4 Octombrie, iar Imprimarea Stigmatelor, pe 17 Septembrie.

Cardinalul Jorge Mario Bergoglio este primul care folosește numele de Francisc ca papă. Semnificația cuvântului „franc” este și aceea de cinstit. Actualul Papă și-a luat numele de Francisc din admirație pentru Sfânt. În vizita sa la Assisi, Papa amintea rugăciunea pe care Sfântul o rostea în fața crucifixului din Biserica San Damiano. „Preaînalte și gloriosule Dumnezeu, luminează întunericul inimii mele, dăruiește-mi credința dreaptă, speranța certă, iubire perfectă, înțelepciune și cunoaștere, ca să împlinesc Sfânta Ta poruncă. Amin”.

În 1897, principalele familii franciscane s-au reunit în *Ordo Fratrum Minorum* (OFM), „Ordinul Fraților Minori”, principala ramură a ordinelor franciscane. În secolul al XIV-lea, franciscanismul a dat naștere unor opere artistice nemuritoare, ca Basilica Sfântului Francisc și Biserica Sfintei Clara. Patronatele sale: păsări, animale, negustori, ecologie.

S-au turnat patru filme dedicate Sfântului Francisc: în 1950 *Francisc, jonglerul lui Dumnezeu* (în regia lui Roberto Rossellini), în 1961 *Francisc of Assisi* (Michael Curtiz), în 1972 sensibilul film *Fratello sole, sorella luna* (Franco Zeffirelli) și în 1989 *Francesco* (Liliana Cavalli).

Gest prietenesc de la Câmpina

Mi-au fost
trimiși
cadou...
„niște
italieni”

Am primit veste de la Câmpina. „Fii atent, ți-am trimis niște italieni” – mi-a comunicat un cunoscut din acea localitate. Curios, am căutat să ghicesc despre ce era vorba. Cel cu mesajul – Alin Ciupală – era un prieten ce se ocupa cu multe: este profesor de istorie, scriitor, gazetar, muzeograf (a lucrat și la Castelul Peleş). Este un personaj aparte, care a făcut din casa lui un muzeu extrem de interesant. Eu l-am numit „Cronicarul Câmpinei”, oraș despre care a scris tot ce se putea în ultimii zeci de ani. Și continuă...

Ce să-mi fi trimis? „Niște italieni”... sunt niște persoane. Or fi ceva musafiri? Ajutat, am aflat ce voia să îmi spună. Știe că mă ocup, că scriu, despre etnicii italieni din România și a vrut să-mi facă o surpriză. „Am căutat mult în ultima vreme ceea ce te interesează – mi-a spus bucuros – și am găsit. În Câmpina, au fost multe familii de italieni. Deci ți-am trimis, în scris, nume și preocupări ale unor imigranți italieni ce au locuit aici”.

Evident, reproduc ce am primit:

„Vreau să-ți aduc la cunoștință că migrația masivă de italieni, în secolul XX, nu s-a îndreptat doar spre cele două Americi, ci a atins și Câmpina. Să știi că în orașul nostru au venit pietrari, mozaicari, sculptori de monumente funerare (în marmură și granit) dar mai ales excelenți constructori. Într-o statistică alcătuită de Biroul Populației al Primăriei câmpinene, la data de 2 iunie 1924, se arată că după germani, care erau în număr de 264, după cehoslovaci, care însumau 200 de persoane, a treia comunitate de străini din cele 21 de etnii atrase de industria petrolieră din orașul nostru era constituită din italieni, formată din 131 de membri. Cea mai importantă familie stabilită aici a fost aceea a excelentului constructor **Luigi Lezza**, care și-a construit o somptuoasă vilă pe strada B.P. Hașdeu la nr. 45. Dovadă a importanței sale: în acea perioadă, a circulat o carte poștală pe care era fotografiată familia Lezza în fața casei lor. Luigi a avut o familie numeroasă, fii și fiice, cu numeroși nepoți și strănepoți, care timp de trei generații și-au trăit viața în orașul nostru. Asociat cu alți constructori italieni importanți, precum

Ho ricevuto una notizia da Câmpina. “Attenzione, ti ho mandato degli italiani” – mi ha comunicato un conoscente di quella località. Incuriosito, ho cercato di indovinare di cosa si trattasse. Ad avermi inviato il messaggio – Alin Ciupală – era stato un amico che si occupa di molte cose: è professore di storia, scrittore, giornalista, museografo (ha lavorato anche a Castello Peleş). Si tratta di un personaggio particolare, che ha reso casa sua un museo estremamente interessante. Io l’ho chiamato “il Cronista di Câmpina”, città di cui ha scritto tutto ciò che era possibile scrivere negli ultimi dieci anni. E continua...

Cosa avrebbe potuto mandarmi? “Degli italiani”... sono delle persone. Saranno degli ospiti? Aiutato, ho capito cosa intendeva dirmi. Sa che mi occupo, che scrivo, dell’etnia italiana in Romania e ha voluto farmi una sorpresa. “Ultimamente ho cercato molto quello che t’interessa – mi ha detto allegramente – e l’ho trovato. A Câmpina ci sono state molte famiglie di italiani. Perciò ti ho spedito, per iscritto, nomi e occupazioni di alcuni immigrati italiani che hanno vissuto qui”.

Chiaramente, riproduco ciò che ho ricevuto:

“Voglio farti sapere che la migrazione italiana, massiccia, di italiani nel XX secolo, non si è rivolta solo alle due Americhe ma ha raggiunto anche Câmpina. Sappi che nella nostra città sono arrivati scalpellini, mosaicisti, scultori di monumenti funebri (di marmo e granito) ma soprattutto eccellenti costruttori. In una statistica stilata dall’Anagrafe del comune di Câmpina, in data 2 giugno 1924, si mostra come, dopo tedeschi, nel numero di 264, e cecoslovacchi, che arrivavano a 200 persone, la terza comunità di stranieri, delle 21 etnie richiamate dall’industria petrolifera della nostra città, era costituita da italiani, formata da 131 membri. La famiglia più importante stabilitasi nella nostra città è stata quella dell’eccellente costruttore **Luigi Lezza**, che ha costruito una sontuosa villa sulla strada B.P. Hașdeu. Dimostrazione della sua importanza: in quel periodo, circolava una

de Modesto Gino
Ferrarini

IULIE • SEPTEMBRIE

Galli d'Angelo și **Piedimonte**, acesta a ridicat cele 5 coșuri ale rafinăriei, construcții monumentale – înalte de aproape 30 de metri – pe care fluturau drapelul tricolor în ocazii speciale. O remarcă importantă: aceste impunătoare coșuri pentru evacuarea fumului produs la prelucrarea păcurei au fost atât de solid construite, încât nici cutremurul din 1940, nici bombardamentele din timpul războiului, care au distrus o mare parte a rafinăriei nu le-au produs nicio avarie”.

Ne-a mai scris domnul Ciupală multe... „inginerul A. Giuseppe a avut doi copii, Gina și Odo, fratele lui, Nini, a făcut o casă frumoasă în strada A. I. Cuza, dar și trei copii: Riki, Renzi și Nini. Aceștia au plecat în Italia”. Urmează, în cadrul „cadoului” lui scris, relații despre alte familii de italieni: **Tramontini**. Mai trăiește și acum în oraș unul cu numele acesta. Îl cheamă **Cornel Tramontini**, dar mai sunt: Bassy, care a fost director la „Steaua Română” și care a lăsat o vilă specială, frumoasă, ce adăpostește acum Biblioteca Municipală. **Bronzetti**: profesor de filosofie la Liceul „Știrbei”. Fiica sa a ajuns o cunoscută profesoară de biologie; **Voita**, un bun tehnician, violonist. **Pesmezzi** – o amintire: tânărul Pesmezzi a salvat de la înec o fetiță care căzuse în bazinul adânc și nu știa să înoate.

În final, vreau să adaug câteva rânduri către profesorul de istorie A. Ciupală, care ne-a trimis informațiile despre etnicii italieni, ce au locuit în Câmpina și notate mai sus: „Mulțumiri, ne-ați făcut o mare plăcere, ne-au folosit. Poate mulți dintre urmașii acestora – aici sau în Italia – le vor citi. Grazie mille!”

cartolina con la foto della famiglia Lezza di fronte a casa loro. Luigi ha avuto una famiglia numerosa, figli e figlie, con molti nipoti e pronipoti, che hanno vissuto nella nostra città per tre generazioni. Associatosi con altri costruttori italiani, come **Galli d'Angelo** e **Piedimonte**, questi hanno costruito le 5 canne fumarie della raffineria, costruzioni monumentali – quasi 30 metri d'altezza – su cui sventolavano bandiere tricolori nelle occasioni speciali. Un'osservazione importante: queste imponenti ciminiere per l'evacuazione del fumo prodotto dalla lavorazione dei combustibili sono state costruite in modo così solido che nemmeno il terremoto del 1940, neppure i bombardamenti durante la guerra, che hanno distrutto una parte della raffineria, non hanno potuto danneggiarle in alcun modo”.

Il signor Ciupală ci ha scritto molte altre cose... “l'ingegnere A. Giuseppe ha avuto due figli, Gina e Odo, suo fratello Nini ha costruito una bellissima casa in strada Al. I. Cuza, e ha avuto anche tre figli: Riki, Renzo e Nini. Questi ultimi sono andati in Italia”. Comprese nel suo “regalo” scritto, seguono informazioni su altre famiglie italiane: **Tramontini**. In città vive ancora qualcuno con questo nome. Si chiama **Cornel Tramontini**, ma ci sono anche: Bassy è stato direttore della “Stella Romana” e ha lasciato una villa speciale, bellissima, diventata Biblioteca Municipale. **Bronzetti**: professore di filosofia al Liceo “Știrbei”; sua figlia è diventata una famosa docente di biologia; **Voita**, un buon tecnico e violinista. **Pesmezzi** – un ricordo: il giovane Pesmezzi ha salvato dall'affogamento una bambina, caduta in un bacino profondo e che non sapeva nuotare.

Alla fine, poche righe indirizzate al professore di storia A. Ciupală, che ci ha inviato le informazioni sugli italiani che hanno abitato a Câmpina: “Grazie, ci ha fatto un piacere, ci sono servite. Forse molti dei loro discendenti – qui o in Italia – le leggeranno. Grazie mille!”

Mi è stato
inviato un
regalo...
“degli
italiani”

Un gesto amichevole da Câmpina

Italia. La terra delle nostre radici

Un nuovo
progetto
di successo
della
RO.AS.IT.

La visita di quest'anno si è svolta in una zona a sud della Penisola, ed ha incluso località della regione Puglia (Trani, Ostuni, Polignano a Mare) ma anche Matera, località nella regione Basilicata. Zone sorprendenti, piene di storia e cultura, con le città arroccate sulle rocce, su terrazzamenti o perdute tra i campi coltivati e le piantagioni di vecchi ulivi dimenticati dal tempo con i loro tronchi, contorti dal peso degli anni.

Il nostro viaggio attraverso la Puglia è stato possibile grazie a un invito a Matera, designata Capitale Culturale Europea 2019, proveniente dal Comune della stessa città.

Devo riconoscere che, per quanto avessimo già una certa familiarità con i luoghi che avremmo visitato, grazie ai reportage di Antonio Rizzo, pubblicati fin dal 2007 (vedi i numeri: 3; 28-29; 30-31; 34-35; 36-38 della presente rivista) e che hanno aumentato la nostra curiosità e voglia di vederli, una volta arrivati e messi di fronte al paesaggio reale, ne siamo rimasti sopraffatti. L'unico dispiacere è stato che il tempo a disposizione non fosse sufficiente per godere in pieno di tutto quello che abbiamo visto nel nostro viaggio. E, credetemi, non esagero affatto! Passeggiare su pietre antiche, vedere e toccare muri e palazzi incredibili, forgiati dalla mano esperta di persone vissute qui per secoli, guastare l'esperienza e il sapore delle loro pietanze tradizionali, niente può sostituire questa sensazione! È stato meraviglioso! Un'esperienza indimenticabile! E ho capito molto meglio Antonio Rizzo, pugliese nato a Lecce, l'autore degli articoli summenzionati e lo stesso ad averci presentato, durante uno dei Saloni a Casa d'Italia, una registrazione in cui ci parlava con molto orgoglio e padronanza di percorsi per i luoghi a lui più cari del paese d'origine. E riconosco anche di aver tenuto soprattutto conto dei suoi consigli, che ci sono stati di vero aiuto.

È stata una visita troppo breve, per soddisfare tutti i nostri propositi, ma anche densa perché alla fine siamo riusciti a visitare gli obiettivi più importanti del nostro programma, a Matera, Bari, Alberobello, Ostuni, Trani e al ritorno, lungo il nostro percorso, l'antica Ravenna con i suoi splendidi mosaici!

Abbiamo avuto molta fortuna con il bel tempo, sebbene la pioggia non ci abbia risparmiato durante uno dei giorni.

Dopo un viaggio non troppo leggero ma magnifico, siamo tornati a casa un po' stanchi ma soddisfatti e, la cosa più importante, tutti in salute e senza che capitasse nessun incidente indesiderato.

E ora è il caso di completare quanto detto con le impressioni di alcuni dei partecipanti a questo nostro viaggio attraverso il "paese-museo" che è l'Italia e di convincervi, se fosse ancora necessario, dello splendore dei suoi luoghi.

Concludo, ringraziando tutti i membri del nostro gruppo, le personalità ufficiali di Matera, i signori Pasquale Lionetti e Giampaolo D'Andrea, che ci hanno accolto caldamente nella sede del Comune di Matera, come anche la signora Console Generale della Romania, Lucreția Tănase, che ci ha

de Ioana Grosaru

Questo nuovo progetto della nostra Associazione fa parte di una serie che realizza il desiderio di mantenere un legame con l'Italia, e il titolo lo esprime nel modo più suggestivo: **Italia. La terra delle nostre radici.**

---

invitati nella sede del Consolato di Bari. All'incontro era presente anche il sig. deputato Andi-Gabriel Grosaru, che ha trasmesso il saluto della nostra delegazione e ha parlato di questo progetto e delle altre iniziative della RO.AS.IT.

Quello a Bari è stato incontro piacevole, durante il quale abbiamo scoperto cosa significhi lavorare in un consolato e, più tardi, come funzioni e come sia organizzata l'attività, grazie alla signora Console che ci ha guidati attraverso la nuova ed elegante sede, arredata con gusto e in cui si percepisce un'atmosfera romena. La visita si è conclusa con l'invito a bere un caffè italiano, offerto dalla signora Console cui porgiamo, anche in questo modo e ancora una volta, sentiti ringraziamenti!

***

Ana e Vittorio Piussi:

Un viaggio indimenticabile! È difficile spiegare a parole le bellezze visitate in questo viaggio. È stato realizzare un sogno. Noi, membri dell'Associazione

IULIE • SETTEMBRILE

RO.AS.IT, possiamo confermare di essere orgogliosi di tutte le attività organizzate.

Questo progetto ci ha condotto nelle terre italiane da cui provengono i nostri genitori e parenti prossimi. Alcuni di loro sono ancora in vita e noi ereditiamo le loro tradizioni. Il percorso è stato da favola. Abbiamo lasciato Bucarest, siamo giunti a Salonicco, dove abbiamo visitato la città, la Chiesa di Santo Dumitru, il corso, la Torre Bianca. Abbiamo proseguito il viaggio attraverso la Grecia fino al porto di Igoumenitsa, dove ci siamo imbarca su un traghetto che si sarebbe fermato nel porto di Bari.

Il gruppo insieme alla Sig.ra Console Generale di Bari, Lucreția Tănase

Da qui ci siamo diretti a Trani, dove siamo stati alloggiati, e poi seguendo il programma abbiamo visitato, diverse città. Il primo giorno abbiamo avuto un incontro al Comune della città di Matera, dove siamo stati splendidamente accolti, poi abbiamo visitato la città unica al mondo, con le sue storie incredibili. Sempre qui, abbiamo visto una galleria d'arte di un pittore romeno di Timișoara e stabilitosi a Matera.

Un altro momento speciale, è stata la visita al Consolato della Romania di Bari, dove siamo rimasti impressionati dall'organizzazione e dalla mentalità nei confronti dei romeni in Italia. Alla fine, abbiamo visitato gli obiettivi turistici della Puglia: Alberobello, Ostuni, luoghi unici grazie ai monumenti storici e alle case, costruite secoli fa. Da Trani ci siamo diretti a Ravenna, dove abbiamo visitato gli obiettivi di maggiore importanza.

Dopo quelle bellissime giornate trascorse in Italia – TERRA DELLE NOSTRE RADICI, siamo tornati in Romania, percorrendo le strade moderne di Slovenia e Ungheria.

Vi invitiamo a seguire una parte delle bellezze viste in questo splendido viaggio.

Grazie RO.AS.IT. per tutte le attività!

Anca Filoteanu:

All'inizio del mese di maggio 2019, una numerosa delegazione della RO.AS.IT. ha partecipato al Progetto "Italia, terra delle nostre radici" – un circuito di visite e incontri ufficiali che è partito da

Bucarest ed ha attraversato la Grecia, per raggiungere la Puglia – lo sperone dello stivale italiano – con un ritorno verso nord, passando per Ravenna.

All'alba dell'1 maggio abbiamo ispezionato le chiese di Salonicco, passando sotto l'Arco di Galerio, e ci siamo raccolti di fronte alle reliquie di Santo Dumitru e Santo Gregorio Palamas.

Abbiamo poi attraversato la Grecia e il Mare Adriatico per raggiungere il luogo in cui riposa San Nicola, a Bari. Ci siamo persi per le stradine anguste e piene di colori, con i panni e la pasta stesi ad asciugare, con i motorini – bolidi moderni – che ci tagliavano la strada tra la folla, sulla pavimentazione a blocchi di granito lucidati dal tempo di Barivecchia.

Abbiamo ammirato la bellezza della pietra bianca del sud-est italiano, salendo e scendendo i gradini della storia ad Altamura, Polignano a Mare o Ostuni di pietra, siamo rimasti a bocca aperta di fronte ai trulli di Alberobello e ai sassi di Matera.

Ci siamo fermati a Trani, stretta come una conchiglia intorno al suo porto, dove abbiamo fatto il bagno in mare (alcuni), abbiamo pregato nella cattedrale di San Nicola Pellegrino, ci siamo riposati nel parco con l'acquario e i pappagalli, abbiamo riscoperto la pizza e i frutti di mare e ci siamo irrimediabilmente innamorati del mare, del cielo e dei fiori del Mediterraneo.

Abbiamo poi risalito lo stivale italiano, discendendo nella storia, dal periodo di Federico II fino all'antichità romana, a Ravenna, l'ultima capitale dell'Impero con costumi bizantini, per ammirare i famosi mosaici di Sant'Apollinare e San Vitale, con il suo altare sovrastato dai ritratti degli imperatori Giustiniano e Teodora, e per un ultimo momento di raccoglimento sotto il cielo stellato del mosaico contenuto nel mausoleo di Galla Placidia, una delle più belle e potenti donne del mondo antico.

Gli incontri ufficiali hanno avuto luogo al Comune di Matera – meraviglia della regione Basilicata e, quest'anno, Capitale della Cultura Europea, e poi al Consolato della Romania di Bari, dove la Sig.ra Console Generale, Lucreția Tănase, ci ha raccontato la vita che conducono oggi romeni in Italia.

Per qualche giorno ci siamo lasciati attraversare dall'atmosfera della penisola e abbiamo riconosciuto che Sì! L'Italia è "La terra delle nostre radici", terra delle nostre radici come romeni e soprattutto come discendenti degli italiani, immigrati da molto tempo, e stabilitisi in Romania!

Doina-Amabile e Ionel Gheorghiu:

Un importante scrittore italiano, Carlo Levi, nel suo libro "Cristo si è fermato a Eboli", mette in risalto come chiunque visiti Matera, rimanga profondamente scosso dalla sua "dolorosa bellezza", come già Dostoevskij avvertiva in una sua opera che "la bellezza è un enigma". La veridicità di queste espressioni, l'ho constatata nella nostra escursione

per le meravigliose città di Puglia e Basilicata. Abbiamo riconsiderato ora la bellezza “dolorosa” come la conseguenza di terribili sforzi pieni di dolore compiuti da moltissime generazioni per riuscire a sopravvivere nei secoli. Abbiamo capito il percorso che ha permesso a Matera di essere designata “Capitale Culturale Europea”, come specchio millenario di civiltà dell’antico continente. Nel dare nuovo valore alle sue antiche origini, Matera allo stesso tempo offre un impulso umanista per legami solidali tra i popoli europei, per imporre il potere culturale nel futuro di stabilità e benessere del nostro continente.

Come ho constatato, le Grotte dei Sassi, una volta simbolo di povertà e vergogna, sono diventate ore oggetto di venerazione per i numerosi visitatori di tutto il mondo, un viaggio istruttivo e spettacolare nella storia dell’uomo, un libro di storia scolpito nella sua pietra. Città dalla storia antichissima, attraverso molti millenni di evoluzione umana, si offre oggi come un ambiente di grande interesse storico e culturale.

A buon diritto, i Sassi di Matera sono stati considerati Patrimonio Mondiale UNESCO, per lo spettacolare paesaggio rupestre e l’eccezionale importanza storica. Parafrasando Carlo Levi, che ha trovato ispirazione viaggiando per questi luoghi magici, potremmo esclamare visitandoli adesso che: “La cultura si è fermata a Matera”!

Si dice che Matera rifletta tutta l’Italia, con tutti i suoi stili architettonici. In effetti, accanto ai Sassi, con le loro case scavate nella roccia, abbiamo potuto ammirare lo stile eclettico dell’architettura cittadina, dal suo aspetto medievale, gotico, barocco, rinascimentale, di stile romanico, come anche la presenza di una certa influenza bizantina.

Così, abbiamo avuto la possibilità di respirare – purtroppo in pochissime ore – l’atmosfera intensa e magica di Matera, approfittando dei numerosi “belvedere”, da cui abbiamo ammirato a distanza le stradine che salivano e scendevano tra le piccole case scavate della pietra.

Alla fine della visita in quest’affascinante dimora dell’umanità, abbiamo pensato di recitare con Giovanni Pascoli, nel 1884: “Tra le città in cui sono stato, Matera è quella che più mi sorride, quella che vedo meglio ancora, attraversa un velo di poesia e di malinconia”.

Oltre a Matera, che appartiene alla regione Basilicata, abbiamo avuto il piacere di vedere – ma non nei dettagli! – alcune città dell’affascinante Puglia, nei pressi delle coste adriatiche: **Alberobello**, **Polignano a Mare**, **Ostuni** e **Trani**, ospiti in quest’ultima per qualche giorno. Per noi tutto è stato un susseguirsi di scoperte, attraverso un’inedita accoglienza nel labirinto di strade strette ben lastricate di pietra, con le chiese decorate in modi diversi, con le piazzette eleganti e le case con l’ingresso alla strada. I resti del passato medievale, l’architettura storica, la vegetazione mediterranea, l’impressionante panorama del mare con le sue acque turchine,

le deliziose pietanze, sono stati un incanto per lo spirito. Il petto di noi tutti si è inebriato ogni giorno dell’aria purificante della brezza, durante le frequenti passeggiate sul lungomare.

L’originalità della città di **Alberobello** non può passare inosservata, a dispetto della pioggia persistente che ci ha accompagnati durante tutta la visita in questa località assolutamente eccezionale. Come succede a tutti, ci hanno colpito le casette trulli con i tetti conici decorati segni distintivi e geroglifici. A causa del tempo, è stato possibile passeggiare solo in poche stradine, soprattutto a Monte Nero, ma l’aspetto favoloso del posto ci ha lasciato un’ottima impressione. Tutte le città visitate, sono state oggetto di numerose fotografie, con le loro case sovrapposte le une alle altre, impressionanti per il loro fascino speciale, a perdita d’occhio, nei piccoli archi, lastricati bianchi, stradine in cui, se ci fossimo avventurati, ci saremmo persi come in un labirinto. Da una certa altezza abbiamo potuto ammirare il panorama d’innumerabili campi di ulivi, un’inestimabile ricchezza della regione. Le nostre passeggiate lungo le strade tortuose, ora in salita, ora in discesa, ci sono sembrate incantevoli anche grazie alla bellezza dei fiori, per la maggior parte dai nomi sconosciuti, che incontravamo ovunque, sugli usci delle case, alle finestre o sui balconcini, e allo stesso tempo storditi dall’insistenza dei venditori e degli artigiani che ci offrivano a ogni passo i loro prodotti tradizionali.

A **Trani**, “umile perla delle Puglie” come l’ha definita lo scrittore Cesare Brandi nel suo libro “Pellegrino in Puglia”, ci siamo fermati per cinque giorni, o meglio notti. Sebbene siano stati giorni pieni di spostamenti fuori, nei ritagli di tempo abbiamo potuto ammirare anche questa città-porto moderna ed elegante, con il suo splendido lungomare e molte testimonianze d’arte medievale: il Castello Svevo, con le sue sculture ornamentali, la Cattedrale con una cappella sotterranea, dove abbiamo assistito a una messa impressionante, come anche altre chiese, tra cui *San Francesco* e *Santa Chiara*, ultima con la liturgia dei bambini che ci ha entusiasmato in modo inimmaginabile, poi il Portale di Barisano, le absidi della chiesa *Ognissanti*, Porta Vassalla, come anche alcuni dei palazzi storici elegantemente decorati con cornici scolpite, tra cui Palazzo Caccetta. Forse grazie all’architettura e al materiale di costruzione, ho letto più tardi, Trani è soprannominata anche “la città della pietra”. La nostra separazione da quest’incantevole città è avvenuta durante una splendida passeggiata domenicale sul lungomare, in mezzo a una gran folla che per la sua frenesia sembrava annunciare la stagione vacanziera. Aggiungo che in questa città abbiamo potuto mangiare la pizza più conveniente e gustosa...

I principali punti di attrazione nell’importante città e porto di **Bari**, capoluogo della Puglia, sono stati per noi la Chiesa di *San Nicola*, che custodisce le reliquie di San Nicola, santo molto amato da noi fin dall’infanzia, e luogo dove abbiamo pregato sugli altari di entrambi i riti, poi la Cattedrale di *San*

Sabino in stile bizantino, il Castello Svevo, Corso Vittorio Emanuele II con i suoi negozi eleganti e, di certo, il suo importante e frenetico porto commerciale, sul Mar Adriatico. Qui esiste anche un porto più antico, dove si ritirano i pescatori con le loro barche piene, barche che abbiamo intravisto a largo. Il centro storico della città, Barivecchia, è situato vicino al porto e l'abbiamo visto percorrendo stradine pittoresche, con l'Arco Basso, sotto cui fare passeggiate romantiche. Da lontano, abbiamo visto la nota e frequentata Piazza Mercantile. Carica di storia medievale ma attraversata anche dalla frenetica vita del porto, Bari ha fatto buona impressione, soprattutto per noi di Galați, provenienti da una città portuale che vive solo i ricordi di ciò che significava per la navigazione fluviale e marittima del nostro paese, in passato...

Obiettivo ricco d'interesse alla fine del nostro viaggio sarebbe stato – almeno per ciò che avremmo voluto noi – la meravigliosa città di **Ravenna**, con i suoi incredibili reperti storici e culturali. Ma il nostro desiderio si è realizzato solo in parte... Eppure, anche così, ci dichiariamo soddisfatti di ciò

Le casette "trulli" di Alberobello

che siamo riusciti a vedere. Con i suoi monumenti, veri tesori dell'umanità e dichiarati Patrimonio Universale, Ravenna ci si è presentata come una città splendida, intima, che respira cultura ed emozioni piene di sacralità, soprattutto quando ci siamo avvicinati a luoghi pieni di devozione: la tomba del geniale poeta Dante Alighieri, il Mausoleo di Galla Placida, la Chiesa di *San Vitale*, il Mausoleo di Teodorico, la Cappella Arcivescovile, le Basiliche di *Sant'Apollinare Nuovo* e *San Giovanni Evangelista*, come anche Piazza del Popolo. Avevo già avuto la possibilità di vedere in altri posti gli splendidi mosaici bizantini, che hanno dato alla città il nome di "cittadella dei mosaici", ma non con colori così brillanti, vivi, policromi. C'erano molti obiettivi turistici da vedere, tra cui la chiesa di San Giovanni Evangelista che abbiamo ammirato solo dall'esterno per poi, una volta tornati a casa, scoprirne il bellissimo interno grazie a una messa domenicale trasmessa su RAI 1! Purtroppo non è stato possibile goderci anche il Battistero Neoniano e quello degli

Ariani, delle Chiese di *Sant'Apollinare in Classe* e di *Santa Maria Maggiore*, della Domus dei Tappeti di Pietra o di Palazzo Rasponi delle Teste, e tutto il resto. Soprattutto è stata una grande soddisfazione poterci inchinare alla memoria di Dante, onorato e celebrato come un santo nel tempio di stile neoclassico con una fiamma perenne, e nel Museo Dantesco che esiste qui. Ravenna rimarrà per noi una città indimenticabile, affascinati da quella misteriosa bellezza di cui parlava anche Dostoevskij.

Non possiamo concludere queste nostre semplici righe, incapaci di esprimere le emozioni uniche che abbiamo provato in questo viaggio irripetibile, ispirato e intelligentemente pensato dalla Presidentessa della RO.AS.IT., la signora Ioana Grosaru, e dallo staff dell'Associazione, progetto incoraggiato e sostenuto dal signor deputato Andi Grosaru che ci ha accompagnato per un po', stringendo relazioni amichevoli con le autorità locali. A queste stimate persone rivolgiamo con riconoscenza sinceri ringraziamenti e ci congratuliamo per un progetto perfettamente riuscito! Apprezziamo il coraggio, l'abilità e la sollecitudine degli autisti che ci hanno guidato e trasportato in condizioni di assoluta sicurezza. Abbiamo passato belle giornate di viaggio con amici e vecchie conoscenze, con cui ci siamo sentiti bene come in una famiglia. Rivolgiamo a tutti il nostro amichevole saluto e auguriamo loro nuovi successi e soddisfazioni nel loro lavoro di promozione dei valori etnici che ci stanno a cuore!

Olivia Simion:

L'Italia è un tesoro che nasconde in ogni angolo del suo territorio una qualche ricchezza, dai monti imponenti al mare trasparente che la lambisce, alle città pittoresche e cariche di storia disseminate ovunque, all'architettura e all'arte ineguagliabili – un tesoro di cui abbiamo potuto approfittare anche noi per qualche giorno, come partecipanti al progetto "Italia – terra delle nostre radici". Alcuni dei posti che abbiamo visitato, hanno lasciato impressioni forti nella mia memoria e cercherò di riprodurre sulla carta qualcuna delle emozioni che ho provato in quei luoghi.

Probabilmente, il posto che ho preferito è la città della cui esistenza ho scoperto di recente – Trani: situata in riva al mare, con un parco verde dalla tipica e bellissima vegetazione mediterranea, e con l'architettura specifica della zona, ti rapisce immediatamente. La mattina, il porto di Trani è pura poesia – le barche dondolate dalle onde, la luce del sole di maggio ad avvolgerci e scaldarci il viso, i pescatori che scaricano la merce fresca sulla riva; e sullo sfondo di questo paesaggio di una bellezza quasi irreale, la meravigliosa Cattedrale di Trani, che protegge l'intera città con la sua altezza imponente mentre, tutt'intorno si sentono le voci allegre dei pappagalli. Mi ha resa molto felice il soggiorno in quest'angolo di paradiso, che rimarrà impresso nella mia memoria per molto tempo.

La tappa successiva è stata Matera, un luogo in cui sembra che il tempo si sia fermato. Questo tipo di ambiente così raro al mondo si dischiude sotto i nostri occhi in un panorama fantastico, impossibile da descrivere a parole. Immobile, immutabile, una storia tangibile che si srotola intorno a te – così ho percepito io Matera, con i suoi Sassi e i suoi colori inconfondibili.

E le bellissime strade anguste e pavimentate in pietra di Bariveccchia ti portano quasi in un altro mondo, che conserva un ritmo lento, così diverso dalla velocità folle in cui siamo abituati a vivere oggi. Qui, tra i panni stesi ad asciugare e le porte delle case spalancate direttamente sulla strada, coperte solo da qualche tendina, senti il colorato dialetto degli abitanti, li vedi vivere la loro vita normale seguendo ritmi lenti e rilassati. Qui vedi donne del posto che preparano la pasta, gruppi di uomini chiacchieroni mentre giocano a carte per strada, di fronte alla porta di casa e più in là, attraverso una tendina appena scostata, scorgi un'anziana signora mentre conta i soldi in casa, con il televisore acceso in sordina. Un'atmosfera così intima da farti sentire quasi un intruso nel loro mondo, sebbene gli sguardi amichevoli non confermassero quell'impressione. Memorabile il Lungomare di Bari, con le panchine orientate verso il mare aperto, che t'invitano a meditare, e con i lampioni eleganti a decorarlo ovunque.

Un'altra città che mi è entrata nel cuore è Polignano a Mare, un piccolo gioiello sulle coste dell'Adriatico, accomodato sulle rocce scavate dalle grotte in cui s'infrangono le onde del mare, con i suoi palazzi biancastri e le strette strade di pietra, decorate qua e là da negozi e locali eleganti o da abitazioni con fiori e biciclette fuori dalla porta. E il tramonto sembra che qui abbia colori più vividi che mai, riflettendosi con violenza sulle onde del mare con cui il sole si fonde alla fine della giornata. Semplicemente una magia...

Abbiamo visitato Ostuni, detta la città bianca, e Alberobello in un giorno grigio e piovoso, ma nemmeno questo ha potuto intaccare quella bellezza, conferendole invece un fascino speciale. Ostuni è memorabile per le sue bellissime strade che salgono e scendono, per le pietre bianche che fanno da strada, per la bellissima architettura delle chiese e dei palazzi, per le numerose boutique piene di meraviglie. Alberobello, d'altra parte, è un mondo da favola in cui sei trasportato grazie ai suoi trulli, case tradizionali che ai miei occhi sembrano piccoli funghi da cui ti aspettavi uscisse in qualsiasi momento una qualche creatura fatata. Perderli per le strade di questa cittadina magica, è un'esperienza memorabile.

Così, la Puglia si è dimostrata un luogo splendido, ricoperto di città assolutamente meravigliose, lambito dal mare e con i suoi campi pieni di ulivi e papaveri. Ai ricchi musei e alle attività turistiche, ho sempre preferito vivere l'atmosfera di un posto novo, passeggiare per le sue strade, osservarne la gente, respirarne l'aria e comprenderne lo spirito, e

quando i luoghi di cui parlo sono città come quelle ricordate in queste righe, l'esperienza non può che essere ancora più incantevole e risanante.

Orlanda Solari:

Italia – Terra delle nostre radici, il progetto della RO.AS.IT, ci ha permesso di raggiungere luoghi meno conosciuti, come la Regione Puglia. Quest'ultima è situata nel sud dell'Italia, proprio sul tallone dello "stivale" della Penisola, con un potenziale turistico eccezionale, sebbene non sia stata ancora scoperta dalla grande massa di turisti, forse anche a causa di alcuni pregiudizi riguardanti il sud d'Italia.

Abbiamo trovato sul posto una parte dell'Italia che credevamo esistesse solo nei film o nei dépliant turistici. Abbiamo trovato quei vecchi quartieri in cui le donne lavorano l'amalgama per la pasta con

foto: RO.AS.IT

la porta aperta sulla strada in cui abitano, abbiamo trovato piazzette con i panni stesi al sole.

Durante il nostro soggiorno in Puglia, la nostra "base" è stata Trani, una bellissima città medievale, vecchio porto di pescatori allungato sul mar Adriatico e considerata una "Perla della Puglia". La parte storica della città si estende quieta verso il mare, dove si forma il porto pittoresco circondato da tavolini e caffè. Il porto di Trani è un importante punto d'attrazione della città, il luogo ideale per una passeggiata e, visto che noi siamo arrivati l'1 di maggio, tutti festeggiavano. C'erano eventi per tutti i gusti, musica da club in riva al mare, musica rock, passeggiate nel meraviglioso parco della Villa Comunale, con i suoi giardini pubblici vicino al mare.

Seguendo le banchine, si raggiunge la Cattedrale di San Nicola Pellegrino, che domina l'ambiente circostante con la sua silhouette. Per la sua bellezza particolare, è stata chiamata la "Regina delle Cattedrali Pugliesi". Il panorama offerto dalla Cattedrale è uno dei più famosi di Puglia. Qui è venerato un San Nicola diverso da quello barese. La leggenda dice che, giunto di fronte alla Cattedrale, il Santo – pellegrino greco – fosse svenuto di stanchezza. Ed è lui il patrono della città di Trani.

Vista dal porto di Trani

In secondo giorno del nostro viaggio per il sud dell'Italia, siamo arrivati a Matera, città nominata Capitale Culturale Europea, insieme a quella di Plovdiv, in Bulgaria. Matera ha battuto in finale, e possiamo dire in modo sorprendente, altre cinque città italiane: Ravenna, Siena, Perugia, Cagliari e Lecce, di cui si conoscono molti più dettagli e che sono più semplici da raggiungere per un turista.

Durante l'incontro al Comune di Matera, la cui sede è nella parte moderna della città, abbiamo scoperto che la regione è stata totalmente abbandonata fino agli anni '80, considerata la "vergogna dell'Italia" a causa della povertà assoluta in cui viveva la sua gente, in abitazioni chiamate *Sassi* scavate della pietra, le stesse dove vivevano, 9000 anni prima, i loro antenati preistorici. Si trattava di una civiltà arcaica, lontana dal mondo e da qualsiasi altra forma di progresso, abbandonata e isolata. Dopo gli anni '80, la zona è stata recuperata dal punto di vista artistico e storico, grazie all'Unione Europea, all'UNESCO e ai governi di Roma. Nel 1993, l'UNESCO ha reso il centro storico con i Sassi Patrimonio Mondiale. Gli specialisti hanno apprezzato la zona per "il suo straordinario ecosistema urbano, in grado di perpetuare, dalla preistoria ad oggi, i modelli abitativi delle caverne e di adattarli ai tempi senza distruggere l'armonia tra uomo e natura".

Per gli amanti dei film, è interessante ed emozionante seguire, nel vero senso della parola, le orme di Pier Paolo Pasolini (che ha filmato qui *Il Vangelo secondo Matteo*) o di Mel Gibson (con il suo film *La passione di Cristo*).

La città di Bari è una delle più rappresentative, più grandi e importanti città, capoluogo regionale della Puglia. Dopo essere arrivati qui, abbiamo avuto un interessante incontro al Consolato della Romania di Bari, cui è seguita la scoperta del Centro Antico di Bari. Compatto, interessante, con le strade strette e antiche, tutto questo ci ha spinti su un percorso emozionante e disseminato di obiettivi turistici, che ci hanno offerto un'esperienza inedita in materia di cultura e abitudini dell'Italia meridionale. Uno degli obiettivi più importanti, cercato soprattutto dagli ortodossi, è stata la Chiesa di San Nicola, che custodisce le reliquie del santo; la chiesa risale all'anno 1087 ed ha resistito lungo i secoli, quasi intatta nella sua forma originale.

Nell'unico giorno piovoso abbiamo visitato Ostuni, un labirinto bianco di stradine e oggetti da fotografare ad ogni passo. Spesso le case sono sovrapposte, e questo conferisce al luogo un fascino unico. Come una specie di ricompensa, molte di queste stradine offrono alla fine degli squarci panoramici della "cittadella" di Ostuni oltre i campi di ulivi, alcuni orientati verso l'Adriatico.

In Piazza della Libertà, l'elemento centrale è costituito dall'obelisco di Sant'Oronzo, dedicato al santo protettore della città. Sempre nella stessa piazza, s'innalza la Chiesa di San Francesco d'Assisi, la cui costruzione ebbe inizio nell'anno 1304 e sulla cui facciata risaltano due sculture di

marmo, rappresentanti San Francesco d'Assisi e Sant'Antonio da Padova.

Ancora un luogo da favola nel Mezzogiorno sono le casette *trulli* di Alberobello, una cittadina molto piccola ma conosciuta in tutta l'Europa grazie ai gruppi di *trulli*, compresa nel 1996 nel patrimonio dell'UNESCO.

Accanto all'effetto visivo offerto dalla marea di tetti, simili a frecce orientate verso il cielo, è molto interessante anche la storia di queste abitazioni. Sono costruite in pietra, è chiaro, però al momento della loro edificazione non è stato utilizzato cemento, calce o qualsiasi altro composto che unisse le pietre poste una sull'altra, in un disordine controllato. E proprio questa è la loro arte. Fare in modo che quelle pietre reggano senza "incollarle". Si tratta di metodi preistorici, sopravvissuti fino al presente.

Tornando alle case, la maggior parte è stata costruita nel XIV secolo ma hanno conosciuto il loro "periodo di gloria" nel 1800. Erano usate soprattutto da agricoltori, piccoli proprietari, ecc.

Oggi, alcune continuano a essere abitazioni, mentre altre sono state trasformate in ristoranti o negozi.

Sulla strada di casa, già con la nostalgia per il favoloso sud dell'Italia nel cuore, ci siamo fermati un pomeriggio a Ravenna. Posta quasi sulle rive dell'Adriatico, senza uno sbocco diretto sul mare, Ravenna è un mistero ancora da decifrare: sebbene sia piena zeppa d'arte e bellezza, è ad ogni modo poco visitata. Il motivo sarebbe legato alla vicinanza con Firenze e Venezia, motivo per cui i turisti preferiscono visitare posti noti in tutto il mondo, anche se Ravenna ha un'eredità compresa dal 1996 nel Patrimonio mondiale dell'UNESCO.

I conoscitori infatti non evitano Ravenna e si vi recano per ammirare gli splendidi mosaici, un'arte bizantina che qui ha raggiunto la perfezione. Per lo meno, questa è stata la sensazione quando li abbiamo visti, accecati dalla loro bellezza e splendore.

È inoltre necessario ricordare come la città ospiti la tomba di Dante Alighieri, monumento funerario imponente, eretto presso la Basilica di San Francesco, nella zona centrale di Ravenna. Durante degli Alighieri, noto con il nome di Dante, l'autore della Divina Commedia, uno dei capolavori della letteratura mondiale, e nato a Firenze ma è stato scacciato dalla città natale a causa di alcuni conflitti politici ed è stato accolto a Ravenna fino alla sua morte, nel 1321. Si tratta di un monumento nazionale e nella zona circostante, chiamata "zona Dante", bisogna mantenere il silenzio.

E così, si è conclusa una settimana da favola in cui abbiamo scoperto nuove cose sull'Italia, abbiamo preso contatto con persone speciali e, la cosa più importante, siamo stati insieme a una parte dei membri della RO.AS.IT.

foto: wikipedia.org

Primul traseu: Ascoli Piceno

Este un oraș medieval minunat din regiunea Marche, mărginit de două râuri: Tronto și Castellano. Capitală antică a poporului picentin, orașul a fost cucerit de romani odată cu toată regiunea, în 286 î.Hr. A fost, apoi, stăpânit de barbari și de franci. Se spune că Alaric I, regele vizigoților, a fost atât de uimit de frumusețea orașului (și conștient de importanța sa strategică) încât a decis să nu îl radă de pe fața pământului, cum procedase cu celelalte cetăți pe care le cucerise. Orașul a fost capitală a regiunii până în anul 1860.

De vizitat: Centrul vechi al orașului Ascoli Piceno. Este un conglomerat de clădiri publice și religioase construite între anii 1000 și 1800. Cele mai importante edificii se regăsesc în Piazza del Popolo: Palazzo dei Capirani del Popolo (construit în secolul al XIII-lea), Caffè Meletti, Biserica Sf. Francisc (construită în secolele XIII - XVI) și Loggia dei Mercanti. Nu trebuie ratată nici **Piazza Aringo**, cea mai veche din Ascoli Piceno, ca și Catedrala

Sant'Emidio, domul orașului. Palazzo Vescovile și Palazzo dell'Arengo se numără și ele printre obiectivele turistice reprezentative, împreună cu bisericile Santi Vincenzo e Anastasio (secolele XI-XIV) și Sant'Emidio alle Grotte (secolul XVIII).

Ascoli Piceno este un oraș care trebuie „trăit” la maximum, cu aerul lui medieval, cu străvechile sale drumuri romane, cu piațetele sale renascentiste. Dimineața, la prânz și seara, cafenelele, terasele și cochetele restaurante sunt pline ochi cu turiști, care savurează espresso, băuturi autentice și produse de patiserie. Aici s-a inventat rețeta de *Olive all'ascolana*, măsline umplute și fripte.

Dacă sunteți în Ascoli Piceno, în prima duminică din august veți putea asista la Torneo Cavalleresco della Quintana, un spectacol cu cavaleri costumați ca în secolul al XIV-lea.

La numai 50 de kilometri distanță este orașul litoral **San Benedetto del Tronto**, la fel de străvechi, vestit pentru arhitectură și pentru piața de pește.

Olive all'ascolana

Ingrediente:

1 kg de măsline

Umplutura:

100 g pulpă de mânzat

100 g carne de pui

100 g pulpă de porc

o jumătate de ceapă

80 g parmezan

30 g miez de pâine

morcov

țelină

coajă de lămâie

vin alb

un ou mediu

sare fină

Pentru crustă:

2 ouă medii

făină

pesmet

ulei de măsline

Se crede că a fost inventată la sfârșitul anilor 1800. Se folosesc de obicei măsline conservate în saramură, împreună cu fenicul sălbatic și ierburi aromatice. Pentru umplutură sunt recomandate trei tipuri de carne: mânzat, porc și pui, „unite” cu parmezan, verdeață și condimente.

Preparare:

Legumele (ceapa, morcovul, țelina) sunt tocate și călite în ulei de măsline. Se adaugă apoi carnea tocată și se ține pe foc până se rumenește. Se condimentează și se adaugă vinul alb

După ce vinul se evaporă, amestecul este luat de pe foc și pus într-un blender. Este tocat mărunț, apoi se rade foarte fin peste el coajă de lămâie. Se amestecă cu parmezan ras fin și cu oul. Se frământă până se obține o compoziție omogenă.

Se scot sâmburii măslinelor și se umple interiorul cu amestecul de mai sus. Fiecare măslină se dă prin făină, ou și pesmet.

Se prăjesc măslinele în baie de ulei de măsline.

Poftă bună!

Sursa: ricette.giallozafferano.it

Gata în
60 min
Porții
4

INDIRIGAR TURISTIC

IULIE • SEPTEMBRIE

**Pronto in
50 min**
**Porzioni
8**

foto: quotidiani.net

Cappellacci di zucca

Ingredienti

per la pasta:

500 g di farina normale
200 g di farina di semola
4 uova
150 ml di acqua
un pizzico di sale

Ingredienti

per il ripieno:

circa 2 kg di zucca
gialla
170 g di formaggio
noce moscata

Ingredienti

per la preparazione:

130 g di burro come
condimento
100 g di frutta candita
tagliuzzata
qualche foglia di salvia
sale

Preparazione:

Preparare per prima cosa la pasta. Uniamo la farina di semola e la farina normale, aggiungendo le uova i 150 ml di acqua ed un pizzico di sale. Tirare la sfoglia, non troppo sottile e ritagliarla a quadretti. Ricavando dei quadrati di 6 cm per lato. A parte prepariamo il ripieno unendo la polpa di zucca (la zucca precedentemente cotta in forno per una trentina di minuti a 180 gradi e poi privata dai semi e buccia), 130 g di formaggio grattugiato e noce moscata. Per iniziare a preparare i nostri cappellacci dobbiamo per prima cosa mettere al centro dei quadri dei mucchietti di ripieno grossi quanto una piccola noce. Ripiegatele a triangolo, schiacciate i bordi con le dita sigillandoli per bene per evitare che esca il ripieno durante la cottura. Ripiegate gli angoli estremi del triangolo facendoli combaciare sul dito indice, dando forma ai cappellacci. Farli poi cuocere in abbondante acqua salata per 5-10 minuti, condirli nella zuppiera con il burro fuso, 40 g di parmigiano grattugiato e qualche fogliolina di salvia a piacere. Se desiderate, potete aggiungere la frutta tagliuzzata, come ornamento. Buon appetito!

Roberta Tassinari,
partecipantă la Tabăra *Europolis Olimpic*

**Pronto in
50 min**
**Per
10 biscotti**

foto: ricettaidia.it

Ingredienti:

4 uova
400 g di farina 00
4 cucchiaini di olio
extra vergine d'oliva
400 g di zucchero
4 cucchiaini di latte
1 fialetta di aroma
alla mandorla
1/2 bustina lievito
400 g nocciole

Preparazione:

Prepara la farina a fontana e unisci tutto il resto degli ingredienti (le uova, lo zucchero, le nocciole, l'olio extra vergine di oliva, il latte, l'aroma e il lievito).

Impasta il tutto mescolando e amalgama gli ingredienti per bene.

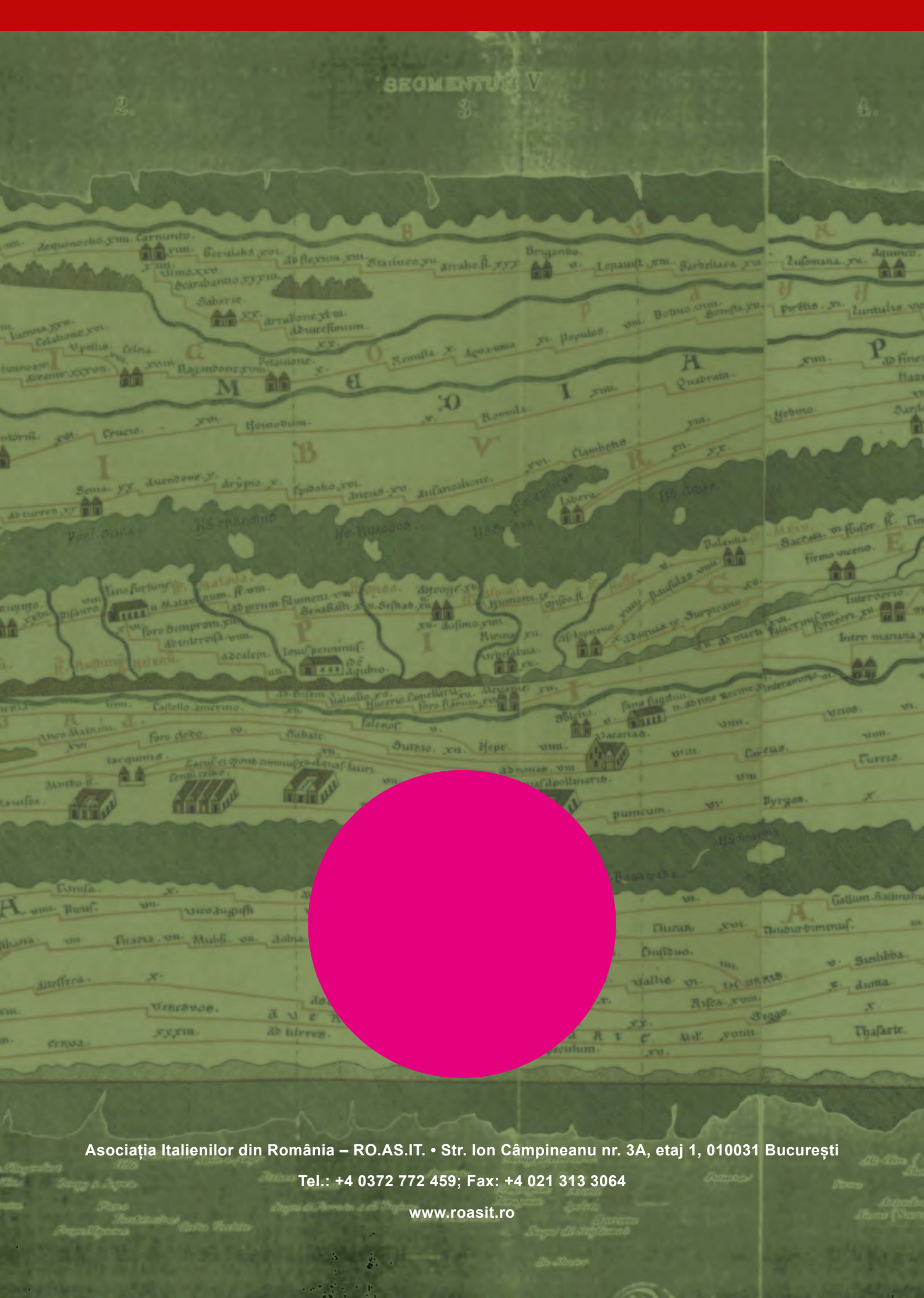
Una volta pronto, l'impasto va suddiviso in filoncini.

Metti in forno a 200 °C per 30 minuti.

La nonna li preparava, e sempre a tutti piacevano...

Alexandra Socea,
partecipantă la Tabăra *Europolis Olimpic*

TOZZETTI

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. • Str. Ion Cămpineanu nr. 3A, etaj 1, 010031 București

Tel.: +4 0372 772 459; Fax: +4 021 313 3064

www.roasit.ro